

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADĒMIJA

Pedagoģijas fakultāte

Nepilna laika studijas

1.Līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma

„Pirmsskolas izglītības skolotājs”

3.kurss

IVETA LĪBERTE

**Trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas interešu sekmēšana
vērojumos dabā**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs
Lektore
Akadēmiskais
amats

Mg. paed.,lekt.
Grāds

Antra Randoha
Vārds, uzvārds

Paraksts

Rīga

2012

Saturs

Ievads	3
Anotācija	5
1. Izziņas intereses jēdzienu skaidrojums pedagogu, psihologu un filozofu teorētiskajās atziņās.....	6
1.1. Izziņas interešu vispārīgs skaidrojums	6
1.2. Trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas interešu attīstība.....	10
1.3. Dabas nozīme bērna attīstībā.....	17
1.4. Vērojumi kā veicināšanas līdzeklis izziņas sekmēšanai.....	20
2. Pedagoģisko paņēmienu izstrāde izziņas interešu sekmēšanai pētījumos dabā.....	24
2.1. Bērnu vispārīgs raksturojums	24
2.2. Praktiskais darbs ar bērniem.....	28
2.3. Ieteikumi pedagogiem izziņas interešu sekmēšanai vērojumos dabā.....	47
Secinājumi.....	49
Literatūras saraksts.....	51

Ievads

Katrs cilvēks, ienākot šai pasaulē, ir daļa no dabas. Pati daba paredz cilvēka vajadzību attīstīties, izzināt, iepazīt apkārtējo pasauli. Tā arī dod iespēju to darīt. Jo īpaša loma dabai ir bērniībā, jo tad iespaidi, atklājumi, vērojumi ir sevišķi spilgti, iztēles bagāti. Ik viena mazuļa interesi piesaistīs zāle pļavā, krāsainie ziedi, kukaiņi, putni, zvēri, krāsas un smaržas. Bezgala daudzveidīgā dabas vide pasaulē visapkārt, dod iespēju sākt izziņas ceļus un procesus, rosina interesi, zinātkāri, darbošanos un radoši izpausties. Apkārtējo pasauli bērniem palīdz izprast interese, zinātkāre un dabiska vēlme izzināt.

Tomēr, nereti mūsdienu bērni, jo īpaši pilsētās tiek audzināti sava veida izolētībā no dabas. Pieaugušie paši attālina bērnus no dabas, aizstājot darbošanos dabā ar dažādām citām iespējām, ko piedāvā mūsdienu izklaides vietas. Uzskatu, ka sekmēt izziņas interesi pirmsskolā ir ļoti būtiski un svarīgi, jo šis periods ir ļoti sensitīvs, lai radītu attieksmi pret sevi, citiem, sāktu apzināties savu vietu apkārtējā vidē, veidotu pozitīvu attieksmi pret dabu.

„Ja bērns pametis rotaļas, stundu no vietas tup skudru takas malā un vēro kukaiņus, tad nevajag viņu traucēt. Ja bērns ar seju pieplacis pie pirmā, vēl caurspīdīgā ledus dīķī un vēro zemūdens pasauli, tad vajag ļaut viņam tajā ieskatīties. Ja bērns grib vakara krēslā kādu brītiņu pasēdēt un ieklausīties zaru šalkoņā, vajag viņam to atļaut.

Tie ir lieli brīži un spilgti iespiedīsies atmiņā, mazā cilvēka dvēselē. Tie paliks viņa atmiņā uz visu mūžu. Daba padziļina un bagātina bērna un arī pieaugušā dvēseli.”

(J.Baltvilks) (Freibergera, Priede, 2007, 43)

Par dabu kā bērna attīstības un personības veicinātāju raksta daudzi autori: L.Priede, I.Freibergera, D.Lieģeniece, DZ. Prelgauska, A.Špona u.c., uzsverot tās nozīmi personības attīstībā, kā arī aktualizējot jautājumu par mūsdienu bērnu attiecībām ar dabu.

Darba autore savā nelielajā pedagoģiskajā pieredzē pirmsskolas iestādē, ir novērojusi pedagogu vēlmi vai paradumu visas nodarbības organizēt telpās. Ja ģimenes paradumus, pedagogs nevar ietekmēt, tad uzskatu, ka pirmsskolā tos var mainīt. Bērniem pēc iespējas vairāk jāpavada laiks svaigā gaisā, saskarsmē ar dabu. Katra pārmaiņa dabā bērnos izraisa vēlmi izpētīt, novērot, saskatīt vērojumā likumsakarības, izzināt to. Temata – Trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas sekmēšana vērojumos dabā, ļaus izprast dabas vērojumu nozīmi intereses sekmēšanai.

Pētījuma objekts – daba kā izziņas sekmētāja pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets – trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas intereses.

Mērķis – teorētiski un praktiski izpētīt trīs līdz četrus gadu vecu bērnu interešu sekmēšanu vērojumos dabā.

Hipotēze – vērojumi dabā sekmēs trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas intereses, ja

- skolotājs zinās bērnu vecumposma izziņas interešu attīstību likumsakarības;
- izvēlēsies pedagoģisko procesu organizēt atbilstoši bērnu interesēm, vajadzībām, pieredzei brīvā dabā;
- tiks organizēta izziņu sekmējoša pedagoģiskā pieeja.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apkopot un analizēt psihologu, pedagogu un filozofu atziņas par izziņas interesēm
2. Raksturot izziņas interešu attīstību trīs līdz četrus gadu vecumā
3. Analizēt dabas vērojumu nozīmi izziņas sekmēšanā bērnu attīstībā
4. Izstrādāt ieteikumus veiksmīgai izziņas interešu attīstībai vērojumos dabā

Pētīšanas metodes:

Teorētiskā – pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze

Empīriskās – bērnu darbības rezultātu analīze, pedagoģiskais vērojums, pārrunas ar bērniem

Pētījuma bāze – PII „Rūķu māja”, pētījumā piedalās piecpadsmit bērni vecumā no trīs līdz četriem gadiem

Anotācija

Kvalifikācijas darba mērķis - teorētiski un praktiski izpētīt trīs līdz četrus gadu vecu bērnu interešu sekmēšanu vērojumos dabā.

Pētījuma pirmajā, teorētiskajā daļā tiek apkopota un analizēta dažāda pedagogu, psihologu un filozofu (A. Špona, I. Freiberga, L. Vigotskis, I. Puškarevs, A. Golubeva, R. Fišers, Z. Čehlova, O. Ņikiforovs) jēdzienu izziņas intereses skaidrojums. Pedagogu un psihologu (I. Puškarevs, A. Golubova, D. Lieģeniece, G. Svence, D. Elkoņins, T. V. Bašajeva, L. Vigotskis, I. Freiberga) raksturojums par bērnu izziņas interešu attīstību trīs līdz četrus gadu vecumposmā, kā arī apskatīta un analizēta dabas nozīme bērna attīstībā; dabas vērojumu nozīme izziņas sekmēšanā bērnu attīstībā tādu autoru skatījumā kā Š. Amonašvili, M. Snaider, L. Priede, S. Nikolajeva, N. Podjakovs, A. Sohina, D. L. Miller, K. Tichota, D. Handler, Ann. S. Epsteine.

Otrajā daļā tiek aprakstīts empīriskais pētījums, kurš iesākas ar bērnu izziņas interešu sākotnēju raksturojumu, analīzi un secinājumiem. Tika organizēti četri praktiskie vērojumi dabā ar bērniem, kuru laikā darba autore vēroja un analizēja izziņas interešu aktivitāti. Vērojumi tika fiksēti tabulās pēc noteiktiem kritērijiem, rezultāti atspoguļoti gan rakstiski, gan diagrammās. Pētījuma rezultātā tika secināts, ka gan balstoties uz teoriju, gan praktiski veicot vērojumus dabā, izvirzītā hipotēze - vērojumi dabā sekmēs trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas intereses, ja pedagogs zinās bērnu vecumposmu izziņas interešu attīstības likumsakarības; izvēlēsies pedagoģisko procesu organizēt atbilstoši bērnu interesēm, vajadzībām, pieredzei brīvā dabā; tiks organizēta izziņu sekmējoša pedagoģiskā pieeja – ir apstiprinājusies.

Tika izstrādāti ieteikumi pedagogiem veiksmīgai izziņas interešu attīstībai vērojumos dabā.

Darbam ir šāda struktūra: ievads, divas nodaļas, tabulas (8), attēli (17), secinājumi, izmantotās literatūras un avotu saraksts (30 nosaukumi). Darba apjoms ir 52 lpp.

1. Izziņas intereses jēdzienu skaidrojums pedagogu, psihologu un filozofu teorētiskajās atziņās

1.1. Izziņas interešu vispārīgs skaidrojums

Jēdzienu **izziņa** Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca definē kā - īstenībā vēroto parādību, to būtības un likumsakarību atspoguļošana (apjēgšana un apguve) cilvēka apziņā. Šis process saistīts ar spēju iedziļināties, saprast jēdzienus un idejas. Mācību procesa pakāpeniskā attīstībā ir nozīmīgi trīs izziņas līmeņi: vienkārša datu apguve; jēdzienu un cēloņsakarību izpratne; abstrahēšana un vispārināšana.

Intereses Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca skaidrotas kā – vajadzības, pieredzes un izvēles nosacīta aktīva attieksme pret darbībām, objektiem un parādībām. Interese var būt aktīva, mērķtiecīga un arī pasīva.

Intereses ir viens no uzvedības, domu un gribas virzības nosacījumiem. Šādu intereses skaidrojumu sniedz A.Špona (Špona, 2001, 80).

Savukārt, L.Vigotskis, runājot par bērnu interesi, uzsver, ka visas bērna darbības pamatā ir interese. Tā ir dabīga bērna darbības virzītāja. Intereses ir kā izteiksmes līdzeklis, kas norāda, ka bērna darbība ir vienota ar viņa vajadzībām (Vigotskis, 2005, 101).

Izziņas intereses sākas tūlīt pēc dzimšanas brīža, ar mazuļa ienākšanu pasaulē. Ar pirmo dienu šai pasaulē sākas **izziņas procesi – domāšana, sajūtas, uztvere un atmiņa**. Dabiska vēlme izzināt gan sevi, gan pasauli visapkārt.

I.Freiberga atzīmē, ka interese par izziņas procesiem veidojas jau agrā bērnībā. Vispirms tā ir bērna dabīga ziņkāre, bet vēlāk paraug zinātkārē. Tā stimulē bērnu uzzināt un izpētīt to, ko uzreiz nevar pamanīt. Agrā bērnībā un jaunākajā pirmsskolas vecumā pārsteigumu bērns saņem ar sajūtām – rodas ziņkārtība, emocionāls pacēlums, kas ir izziņas aktivitātes un darbības pamatā (Freiberga, 2007, 29).

Bērna attīstība notiek nepārtraukti kopveselumā. Tādēļ runājot par izziņas procesiem, to attīstību, nedrīkst aizmirst arī par citām personības attīstības jomām.

„Spējas un prasmes izzināt, interese par izziņas procesiem veidojas bērna nepārtrauktā attīstībā. Bērna attīstība notiek ciešā saistībā gan fiziski, gan psihosociāli. Fiziski cilvēks nobriest jaunībā, psihiskā un sociālā attīstība notiek visā dzīves laikā. **Izziņas jeb kognitīvā attīstība ir cieši saistīta ar psihisko attīstību un sevī ietver – sajūtas, uztveri, iztēli, domāšanu un atmiņu**” (Puškarevs, Golubeva, 1999, 10, 11).

Lai izziņas procesi notiktu veiksmīgāk, mēs, pieaugušie, varam to mērķtiecīgi virzīt, stimulēt un rosināt bērnu meklēt atbildes pasaules izzināšanā.

Manuprāt liela nozīme bērna attīstībā ir domāšanas veicināšanai. Iemācīt bērnu domāt, izteikt savas domas runā, kad viņš to ir apguvis. R.Fišers uzskata, ka pamati domāšanas prasmēm jāliek jau dzīves sākumā, jo spēja spriest brīvi un bez aizspriedumiem rodas gados, kad veidojas bērna kā domājošas personas identitāte (Fišers, 1990, 7).

Piekrītu autoram, ka domāšana nav viena no prasmēm kā lasīšana, rakstīšana, bet gan pamats visam izziņu procesam. Tā ir būtiski svarīga visu pārējo prasmju attīstīšanai.

„Ikvienu cilvēka darbību vai rīcību nosaka viņa doma, kaut arī doma bieži vien nav pilnīgi apzināta vai ir pilnīgi neapzināta. Pat tik vienkāršas darbības kā runāšana, klausīšanās, lasīšana, rakstīšana vai rēķināšana iekļauj daudz ļoti atšķirīgas kognitīvas prasmes un psihiskas norises. Neviena darbība nav iespējama bez domāšanas, jo domāšana ir cilvēka dzīvē galvenais process” (Fišers, 1990, 10).

Autors uzsver, ka domāšana ir psihisks process, kas palīdz formulēt vai risināt problēmu, pieņemt lēmumu vai tiekties pēc izpratnes. Interessants fakts autora skatījumā ir atziņa, ka domāšana ir personīga un individuāla nodarbe, un tajā pašā laikā tā norisinās sociālā kontekstā. To ietekmē un veido mūsu kultūra un apkārtējā vide. Nevar iemācīties domāt, iztēlojoties to no citiem cilvēkiem. Domājošs bērns ir sociāla būtne, piemin R.Fišers (Fišers, 2005, 12).

No tā secinu, ka bērnam, lai veicinātu domāšanu ir vajadzīga piemērota apkārtējā vide, apstākļi un sabiedrība. Sekmējot bērna domāšanu, veidojas personībai svarīgas īpašības, tādas kā patstāvība, uzdrošināšanās, attieksmes, kā arī daudzas citas.

„Pakāpeniski izziņas aktivitāte kļūst patstāvīga un veidojas izziņas intereses un attieksmes. Tas notiek, ja skolotājs kopā ar bērnu pēta un noskaidro – kāpēc un kā jādara, kas notiks, ja darīs citādi, utt. Izprastais atspoguļosies dažādās bērnu aktivitātēs” (Freibergera, 2007, 29).

Svarīgi ir ļaut bērnam pašam būt pētniekam, atklājējam un savu vērojumu skaidrotājam.

„Paša bērna jaunie atklājumi, jaunu paņēmieni meklēšana un atrašana veido izziņas interesi, kas būtiski veido attieksmi pret mācībām ...” (Freibergera, 2007, 4).

Z.Čehlova atzīmē, ka bērna tieksme izzināt ir saistīta ar dabisku vajadzību **pašaktualizēties** un **pašrealizēties**. Tā ir izziņas aktivitātes galvenā īpatnība. Aktivitāte – tā ir vajadzība, kas ir iekšēja psihiska parādība. Jebkuras vajadzības apmierināšanu noteikti pavada prieks un gandarījums. Psihologijā ir radies termins „emocionālā aktivizācija”, kur

emocionālie pārdzīvojumi tiek izskatīti kā cilvēka sekmīgas domāšanas darbības neatņemams nosacījums. Emocionāli pārdzīvojumi var būt ne tikai kā reakcija uz sasniegumiem, bet arī kā aktivizācijas veids darbības norisēs (Čehlova, 2002, 22).

„Mācīšanās procesa neatņemama sastāvdaļa ir izziņas aktivitāte. Tā ierosina, pavada un rodas šajā procesā. Būtiski ir to veidot vai atmodināt, jo tā piešķir dzīvei interesi, dinamiskumu, enerģiju un prieku un tāpēc attīsta cilvēka personību – padara to aktīvu un veido izziņas intereses un attieksmes. Izziņas aktivitāte izpaužas ieinteresētā informācijas uztverē, meklēšanā, vēlmē noskaidrot, uzdot jautājumus, domāšanas procesos, zināmo izmantot radoši jaunās situācijās” (Freiberga, 2007, 29).

Viens no pedagogu galvenajiem uzdevumiem ir veicināt bērnu izziņas aktivitātes veidošanos. Šāds apgalvojums sasauca ar manis izvēlētais tēmas domu – sekmēt intereses veidošanos izziņas procesu attīstībā. Lai veidotu interesi par izziņas procesiem, pedagogam jāņem vērā, ka izziņas aktivitāti veido **motivācija**.

Motivāciju var skaidrot kā psiholoģiska rakstura cēloņu kopu, kas izskaidro cilvēka uzvedību, tās sākumu, virzību un aktivitāti. Motivācija izskaidro uzvedības rašanos, ilgumu un noturīgumu, virzību un pārtraukšanu pēc mērķu sasniegšanas, noskaņošanos uz turpmākiem notikumiem, piemin O.Ņikiforovs. Tāpat arī atzīmē, ka priekšstats par motivāciju rodas, mēģinot **izskaidrot**, nevis aprakstīt uzvedību. Tā ir atbilžu meklēšana uz „kāpēc?”, „kamdēļ?”, „kādēļ?”, „kālab?”, „kāda jēga?” tipa jautājumiem (Ņikiforovs, 2007, 129).

Darba autore secina, ka jebkurai pedagoga rosinātai darbībai ir jābūt jēgpilnai ar pamatotu motivāciju. Tai pašā laikā jāņem vērā, ka ir psihiskas īpašības, kas piemīt jebkurai personībai un kas nosaka personības tipiskas noteiktas uzvedības un darbības līmeni, ko pedagogs nevar ietekmēt. Pastāv šādas personības īpašības: virzība, temperaments, raksturs un spējas.

Tikpat svarīgs faktors izziņas veicināšanā ir apzināt **mērķi**. Mērķis ir rezultāts uz kuru virzīta rīcība, kas saistīta ar darbību, kura var apmierināt vajadzību. Ar mērķi ir saistīts konkrētā brīža domāšanas process un lielākā daļa emocionālo pārdzīvojumu, uzskata profesors O.Ņikiforovs (Ņikiforovs, 2007, 132).

O.Ņikiforovs uzskata, ka runājot par izziņu, kas pieder pie psihiskiem procesiem, jāņem vērā arī psihiskās īpašības. Viena no tām, kā iepriekš jau minēju, ir **vajadzību virzība**, tāpat arī motīvi, mērķi, temperaments, raksturs un spējas.

„Vajadzības piemīt visām dzīvajām būtnēm un ar to dzīvā daba atšķiras no nedzīvās... Vajadzība aktivizē organismu, stimulē tā uzvedību, kas virzīta uz tā, kas nepieciešams, meklēšanu. Tā it kā ved aiz sevis organismu, izraisa atsevišķu psihisku procesu

un orgānu paaugstinātu uzbudināmību, uztur organisma aktivitāti līdz brīdim, kad vajadzības stāvoklis būs pilnīgi apmierināts” (Ņikiforovs, 2007, 155).

Dabīga vajadzība izzināt, kā mērķis ir pašaktualizēties, pašrealizēties (pēc A.H.Maslova koncepcijas).

1.attēls. A.Maslova vajadzību piramīda (Ņikiforovs 2007, 156).

Pašizpaušme, pašīstenošanās

Sociālā atzinība

Sociālās vajadzības

Drošība

Fizioloģiskās vajadzības

Šī piramīda atspoguļo cilvēka virzību attīstībā gan mūža garumā, gan ikdienā. Piemēram, ja bērns nebūs paēdis, viņu būs neiespējami ieinteresēt pētniecībā vai citās izziņu veicinošās aktivitātēs. Tāpat arī, ja nebūs drošības sajūtas bērnam, uzticēšanās pieaugušajam, nebūs iespējama pozitīva izziņas procesu attīstība. Arī piederības sajūtu mēs varam veidot gan ģimenē, gan pirmsskolā un, protams, bērnam ceļas pašapziņa un pašvērtējums, ja tiek atzinīgi novērtēts, paslavēts. Tas dod stimulu tālākai vēlmei un gribai pašam darboties, būt aktīvam.

Apkopojot dažādu autoru (A. Špona, I. Freiberga, L. Vigotskis, I. Puškarevs, A. Golubeva, R. Fišers, Z. Čehlova, O. Ņikiforovs u.c.) atziņas un skaidrojumus par izziņas procesiem, darba autore secina, ka tiem visiem ir kopīga doma, uzskati. Proti, izziņas process sevī ietver - domāšanu, sajūtas, uztveri un atmiņu. Vēlme izzināt sākas agrā bērnībā; katram bērnam ir savs ģenētiskais mantojums, spējas, kuras nosaka individuālu attīstības ātrumu. Organizējot pedagoģisko procesu jāņem vērā virkne nosacījumu kā, piemēram, bērnu intereses, vajadzības, motivācija, mērķis uc.

Skaidrojumi par jēdzienu – intereses tiek traktēti dažādi. Intereses tiek attiecinātas gan uz vajadzībām, gan attieksmēm, gan kā nosacījums gribas virzībai. Intereses tiek pieminētas arī kā rosinātājs aktivitātēm. Šis jēdziens tiek lietots bieži, skaidrots dažādās interpretācijās.

1.2.Trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas interešu attīstība

Pedagogam, organizējot pedagoģisko procesu un, veidojot pedagoģisko pieeju, jāņem vērā bērnu vecumposmu izziņas attīstības īpatnības. I.Puškarevs un A.Golubova piemin ievērojamo šveiciešu psihologu Ž. Piažē, kurš par bērnu kognitīvo attīstību pirmsoperāciju stadijā (2 – 7) raksta, ka jāturpina sekmēt bērna sensorā attīstība, spēju uztvert, saredzēt, sajūst un reaģēt. Šajā vecumā bērni parasti nespēj priekšmetus un parādības uztvert un novērtēt to veselumā. Bērni uztver kādu vienu īpašību vai parametru – formu, krāsu u.tml. Bērni lietas un parādības uztver un novērtē tikai no sava redzes punkta. Bērnu domāšanā pietrūkst loģikas, bet piemīt fantāzija, kuru bieži neatšķir no īstenības. Protams, bērns no bērna domāšanas ziņā atšķiras, tas atkarīgs no viņa individuālās pieredzes un intelektuālo spēju attīstības pakāpes (Puškarevs, Golubova, 1999, 10, 11).

Pedagogam jāņem vērā arī vecumposmam atbilstoši jaunveidojumi un vadošie darbības veidi.

„Laika posmā no dzimšanas līdz skolas vecumam bērns, pēc speciālistu domām, gan garīgi, gan fiziski attīstās visintensīvāk. Šajā posmā iemantotais kļūst par pamatu visu speciālo zināšanu un iemaņu apguvei turpmāk dažādos darbības veidos. Bērnam veidojas ne tikai tās psihiskās īpašības, kas nosaka viņa uzvedības vispārīgo raksturu, attieksmi pret visu pārējo, bet arī psihiskās kvalitātes, kuras izpaužas kā jaunveidojumi” (Lieģeniece, 1992, 14).

Krievu psihologs D. Elkoņins ir izstrādājis bērnu psihiskās attīstības periodizāciju un norādījis, kādi vadošās darbības veidi attiecīgajiem vecumposmiem ir raksturīgi.

2.tabula. Vecumposmu raksturojums 3-7g.v.(Lieģeniece, 1992, 14)

Vecums (gadi)	Vadošā darbība	Uz ko tā virzīta	Kāda psihes sfēra galvenokārt attīstās	Jaunveidojums
3 – 7	Sīzetiskā lomu rotaļa	Attiecību izzināšana	Vajadzību un motīvu sfēra	Iekšējā regulācija, tīšie procesi (tīšā uzmanība, tīšā iegaumēšana u.c.)

Darba autore uzskata, ka pedagogam ir ļoti būtiski pārzināt vecumposmu attīstību virzību, jaunveidojumus, vadošo darbību, galveno attīstību psihiskos procesos un jaunveidojumus. Tieši uz psihiskām īpatnībām, procesiem, kas tikko sāk veidoties pedagogs var ietekmēt visvairāk, jo tajā brīdī tie ir visplastiskākie.

Savukārt, D. Lieģeniece piemin zinātnieka Ē. Ēriksona ir izstrādātas astoņas personības stadijas, no kurām uz darba autora pētījumu attiecas 2. stadija (agrās bērnības stadija). Galvenais šajā stadijā kā uzsver Lieģeniece ir bērna vēlēšanās kļūt patstāvīgam, apņēmīgam vai kauna un šaubu izjūtas veidošanās, kas izriet no 1. stadijas posma veiksmeim un neveiksmeim. Šajā posmā bērnam jāveicina patstāvība, nedrīkst steidzināt, darīt darāmo bērna vietā, lai neveidotu nedrošības izjūtu. Svarīgi ir arī nenosodīt bērnu par kļūdām vai neveiksmeim, lai neveidotos šaubas par sevi (Lieģeniece, 1992, 15).

Darba autore uzsver, ka arī šīs personība stadijas pedagogam ir jāņem vērā, jo sadarbojoties ar bērniem, bieži vien mēs neizprotam bērnu uzvedības vai attieksmes cēloņus. Lai saskarsme veidotos sekmīga un pozitīva, pedagogam ir jāzina iespējamās iemeslus, kas izskaidro bērna rīcību, atbildes, vēlēšanos vai nevēlēšanos iesaistīties grupas darbā vai kādā diskusijā.

Lai pedagogs veiksmīgi sekmētu izziņas interešu attīstību, spētu sagatavot uzdevumus, pētījumus, jautājumus ir būtiski zināt, šī vecumposma 3-4 gadu bērnu attīstības īpatnības kognitīvajā jomā, kura vistiešāk ir saistīta ar izziņas spējām un vēlmēm.

Trīs gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība, domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību, nekā tas bija līdz šim, bērns iemācās izziņas procesus izmantot aktīvi, veidojot pats savu "iekšējo shēmu" kontekstā, ko pauž runā un saskarsmē, raksta psiholoģe G.Svence (Svence, 1999, 62).

„Runas attīstība ir saistīta ar visu kognitīvo procesu attīstību, trīs gados runu veido teikumi, bērni sarunājas, bet ne vienmēr atbild.

No 3 gadu vecuma parādās pazīmes arī t. s. "egocentriskajai runai", kad runā parādās ES. ES apziņa — ar personības attīstības jaunu fāzi. Bērna runas attīstība pirmskolas vecumā pāriet jaunā kvalitātē. Strauji pieaug vārdu krājums - no 300 līdz 4000 vārdiem. Tiek intensīvi apgūtas runas gramatiskās formas un jauni, abstrakti jēdzieni” (Svence, 1999, 62).

Darba autore piekrīt autorei, ka runas attīstība ir saistīta ar visu citu kognitīvo procesu attīstību, to var vērot pedagoģiskā procesā ik dienu. Svarīgi šajā posmā ir aktivizēt runu, lasot priekšā pasakas un dzejoļus, kā arī sekmēt pirkstu veiclību, attīstīt pirkstu sīko muskulatūru,

kas veicina smadzeņu darbības attīstību, kas atbild par runas attīstību. Svarīgi ir arī artikulācijas aparāta vingrinājumi, lai attīstītu spēju izrunāt visas skaņas.

Šajā vecuma posmā bērni turpina pareizi izrunāt skaņas. Nosaukt priekšmetu un dabas objektu raksturīgākās īpašības. Lietot darbības vārdus, apstākļa vārdus. Lietot vārdus, kas norāda vietu. Saprast apstākļa vārdus, prievārdu un vietniekvārdu nozīmi un lietojumu. Saskaņot vārdus dzimtē, skaitlī, locījumā. Minēt mīklas par pazīstamiem priekšmetiem. Jautāt to kas interesē. Stāstīt par priekšmetu. Regulēt balss skaļumu un runas tempu. Izrāda interesi par grāmatām. Klausās un vēro kā pieaugušais lasa. Iesaistās pirkstu spēlēs un kustību rotaļās (<http://visc.gov.lv>).

Darba autore min, ka roku rokā ar runas attīstību, veidojas arī rakstītprasmes pamati. Tādēļ bērniem šajā vecumposmā joprojām ir aktuāli attīstīt pirkstu sīko muskulatūru. Bērniem šajā periodā būtu vēlams darboties ar priekšmetiem, piemēram, vērt, skrūvēt, salikt, ieliekt, izņemt, atvērt, bīdīt, pogāt, plēst. Satvert un turēt rokā zīmuli, otu un darboties ar tiem. Švīkāt, apļot baltā papīra lapā. Vērot kā pieaugušais raksta, zīmē. Pilnveidot prasmes tīt, aptīt, locīt, plēst. Zīmēt un krāsot. Savienot punktus, krāsot laukumus, apvilkt kontūras kā minēts pirmsskolas izglītības programmas paraugā.

Tikpat svarīga izziņas procesu komponente ir bērna iztēle. G. Svence uzsver, ka iztēle ir nozīmīgs psihiskais process agrīnās bērnības periodā, līdz skolas vecumam tā kļūst par vislabāk attīstīto izziņas procesu psihē. Iztēles attīstībai ir nozīme arī abstraktās domāšanas attīstībā. Iztēle darbojas ar tēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm. Tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas ir raksturīga bērniem (Svence, 1999, 70).

Lai attīstītu iztēli un fantāzijas spējas, jāļauj bērnam radoši izpausties: zīmēt, veidot, gatavot rotaļlietas. Protams, arī pasakas un dzejoļi palīdzēs attīstīt iztēli.

D.Lieģeniece raksta, ka iztēle palīdz „sapņot” ar vaļējām acīm. Šāda sapņošana ļauj uztvert daudzkrāsaino pasauli, attīsta izziņas intereses, gribu un tikumiskās īpašības (Lieģeniece, 1999, 21).

Pedagogam jāatceras arī saikne starp bērna sajūtām, iztēli un zīmējumu. Šajā posmā bērni sāk aktīvi zīmēt jau simbolus. Veidojas acu un roku koordinācijas sākums. Zīmējumos parādās bērna asociācijas, sajūtas un protams bērna iztēle.

Bērna sajūtas, iztēli un koordināciju sekmē prasmes dabas materiālu vākšanā.

Šajā vecumposmā bērni mācās vākt dabas materiālus, darboties ar dabas materiāliem, piemēram, smiltīm akmeņiem, sniegu. Veltnēt un saplacināt starp plaukstām

apaļas un garenas formas. Savienot veltnīša galus. Saritināt veltnīti spirālē. Savienot vienādas vai dažādas formas saspiežot. Veidot dažādas formas no smiltīm, sniega (<http://visc.gov.lv>).

Viens no svarīgākajiem procesiem izziņas procesu attīstībā ir bērna prasmei un spējai domāt. Līdzko bērns ir apguvis runu, viņš spēj paust savas domas ar to parādot savu attieksmi, vēlmes.

„Attīstās vairāki domāšanas veidi: uzskatāmi konkrēta, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana. Jebkura uzdevuma risināšana šajā vecumā bērnam vispirms saistās ar atmiņā sensori uzkrāto informāciju. Loģiskā domāšana attīstās pamazām, pieredzes, kļūdu un mēģinājumu rezultātā.

Uzskatāmi konkrētā jeb uzskatāmi darbīgā domāšana bērniem šajā vecumā dominē - bērns uztver, iegaumē un izprot labāk to informāciju, kuru viņš iegūst caur sajūtām - redz, dzird, pagaršo, aptausta, viņš vēl nespēj abstrahēt un vispārināt. Bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Jau 4 gadu vecumā bērni atklāj, ka parādību cēloņi var slēpties lietu īpašībās, piemēram, "galdiņš apgāzās, jo tam bija tikai 2 kājas" (Svence, 1999, 69).

Darba autore piekrīt R.Fišera filozofiskajam skatījumam domāšanas procesos, ka jau pašos pirmssākumos ir svarīgi iemācīt bērnam paust un nebaidīties to darīt savas domas. Tas, manuprāt, ir ļoti svarīgi turpmākajā bērna attīstībā.

Pie izziņas procesiem pieder arī spēja uztvert.

Par uztveres attīstību T. V. Bašajeva raksta, ka vecumā no trīs līdz četri gadi to raksturo kā priekšmetisku periodu, tas ir visas priekšmetu īpašības, piemēram, tādas kā krāsa, forma, garša, lielums u.c., nav atdalāmas atsevišķi. Bērns priekšmetu uztver veselumā un spēj izdalīt tikai īpaši spilgtas īpašības. Šajā periodā bērns tikai sāk atšķirt, ka vienam priekšmetam piemīt vairākas īpašības un viena un tā pati īpašība var būt dažādiem priekšmetiem. Šī prasme ir sākuma periodā (Bašajeva, 1998, 6, 7).

Savu definīciju par jēdzienu „uztvere” ir sniedzis arī krievu psihologs O. Nikiforovs:

„Par uztveri (percepciju) dēvē priekšmetu vai parādību atspoguļojumu cilvēka apziņā to īpašību vai daļu kopumā, kad tie nepastarpināti iedarbojas uz sajūtu orgāniem” (Nikiforovs, 2007, 192).

„Šajā periodā turpina veidoties "iekšējās uztveres shēmas", kad sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Bērni mācās veidot lietu kopsakarības - pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm. Jo vecāks bērns, jo labāk viņš spēj izdalīt

uztveramā priekšmeta informatīvās pazīmes un abstrahēt tās no nebūtiskajām” (Svence, 1999, 80).

Īpaši tiek izdalīta:

- Redzes uztvere, kas šajā periodā jāattīsta īpaši. Bērni vecumā no trīs līdz četri gadi konstruē, izmantojot lielas detaļas. Saliek telpiskas formas no 2-3 sastāvdaļām, liekot citu blakus citai. Saliek formu no 3 sastāvdaļām augošā/dilstošā secībā. Darbojas ar priekšmetiem patstāvīgi, piemēram, uzliek vienu virs otra, izliek rindā un izjauc. Mācās atrast starp priekšmetiem krasi atšķirīgus priekšmetus, piemēram, īsu, garu, cietu, mīkstu. Salīdzināt tos. Apgūst pazīt pamatkrāsas (sarkans, dzeltens, zils) (<http://visc.gov.lv>).

- Priekšmetu formu uztvere.

No trīs gadu vecuma bērns atlasa figūras pēc parauga, veic tādas darbības kā formu grupēšana, pielikšana, uzlikšana. Šādas operācijas nostiprinās bērna uztverē liekot mozaīkas, kā arī konstruēšanā, raksta T. V. Bašajeva (Bašajeva, 1998, 19).

Bērns mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar citu priekšmetu īpašībām. Bērni šajā vecumposmā vēl mācās saprast jēdzienus „vairāk”, „mazāk”, salīdzināt krasi atšķirīga lieluma priekšmetus pēc garuma. Veido aplikāciju, izmantojot dažādu figūru sagataves. Plēst salveti, plānu papīru. Salikt no dažādām figūrām un siluetiem ritmiskus rakstus pēc parauga (<http://visc.gov.lv>).

- Telpas uztvere. Šajā posmā joprojām liela loma ir sensoriem priekšstatiem, bet attīstās arī spēja uztvert vārdiski apzīmējot priekšmetu tuvumu, tālumu, lielumu, virzienu, kā arī telpisko attiecību izpratni.
- Laika uztvere. Šajā vecumposmā laika uztvere vel tikai attīstās. Laiks un tā apzīmējošie jēdzieni ir abstrakti un tādēļ neizprotami tikmēr, kamēr bērns nesavieno vārda abstrakto nozīmi ar uztveres tēlu par kādu noteiktu laika izpausmi (Svence, 1999, 81).

Bērni apgūst atšķirt diennakts daļas (diena, nakts, rīts, vakars).

Šajā vecumposmā bērni jau prot vērot dabas objektus un norises. Atdarina dabā dzirdamas skaņas. Iepazīst tuvākās apkārtnes dabas objektus. Pēta dabas norises. Apgūst atšķirt augļus un dārzeņus pēc to krāsas, formas un garšas. Vērot augu izmaiņas dažādos gadalaikos. Saudzīgi izturēties pret augiem (<http://visc.gov.lv>).

Uztvere ir cieši saistīta ar uzmanību.

„Uzmanība – tā ir apzināta vai neapzināta (pusapzināta) vienas informācijas, kas ienāk no sajūtu orgāniem, atlase un citas informācijas ignorēšana.

Cilvēka uzmanībai piemīt piecas galvenās īpašības:

- noturīgums;
- koncentrētība;
- pārslēgšana;
- sadalīšana;
- apjoms (O. Ņikiforovs, 2007, 1999).

Šajā posmā bērni mācās pazīt dzīvniekus un viņu mazuļus. Mācās ievērot aizliegumu – neaiztikt dzīvniekus bez pieaugušā klātbūtnes. Rūpēties kopā ar pieaugušo par dzīvniekiem (<http://visc.gov.lv>).

Uzmanības noturība katram bērnam ir ļoti individuāla. Uzmanības noturību ir iespējams attīstīt un vingrināt, veicot dažādus vingrinājumus, kur tā ir jākoncentrē. Tomēr pirmsskolā uzmanība vairāk saistās ar interesi, līdz ar to, šajā vecuma posmā dominē netīšā uzmanība.

L. Vigotskis uzskata, ka bērna uzmanība ir tikai saistīta ar bērna interesēm. Pedagoģa veiksmīgai sadarbībai ar bērniem, pirms kaut ko skaidrot – ieinteresēt; pirms likt kaut ko darīt, sagatavot viņus darbībai; pirms izteikt jaunu informāciju – izraisīt interesi, veidojot uzmanību uz jauno informāciju (Vigotskis, 2005, 145).

Viens no vissvarīgākajiem procesiem cilvēka spēju pamatā ir atmiņa.

O. Ņikiforovs uzsver, ka atmiņa ir mācīšanās, zināšanu apguves, iemaņu un prasmju veidošanās nosacījums. To var definēt kā spēju veidot, saglabāt un reproducēt dzīves pieredzi (Ņikiforovs, 2007, 204).

Šajā vecuma posmā trīs līdz četri gadi atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo. Joprojām bērniem viegli skandēt skaitāmpantus un dziesmiņas, kas balstās uz ritma atmiņu, lielu lomu spēlē arī kustību atmiņa. Iegaumēšanas metodika jābalsta uz rotaļu, spēles elementiem. Tā kā bērniem vēl nav izteikta tīšā iegaumēšana, viņi labāk iegaumēs to, kas saistīts ar emocijām, interesi.

„Protams, ka pirmsskolas vecuma bērni vēl nespēj izmantot visus minētos iegaumēšanas paņēmienus. Viņi izmanto galvenokārt atkārtotību, spēj atrast līdzīgu un atšķirīgu. Ja informāciju neatkārtot, tā ir īslaicīgajā atmiņā ne ilgāk par 30 sekundēm, izņemot gadījumus, kad informācijas iegaumēšanas pamatā ir spēcīgs pārdzīvojums. Bērniem iesaka salīdzināt ar jau zināmo informāciju, veidot asociācijas un izmantot emocijas, mīmiku” (Svence, 1999, 82).

Šajā vecumposmā bērni prot nosaukt dažus izplatītākos augus tuvākajā apkārtnē. Mācās pazīt dzīvniekus un viņu mazuļus. Mācās ievērot aizliegumu – neaiztikt dzīvniekus bez pieaugušā klātbūtnes. Rūpēties kopā ar pieaugušo par dzīvniekiem (<http://visc.gov.lv>).

Katrs bērns ir individualitāte un attīstās individuāli, tādēļ salīdzināt bērnu attīstību konkrētā laika posmā būtu, manuprāt, nekorekti pret bērnu. Tomēr kopumā pastāv pētījumi, pedagogu un psihologu vērojumus, kuriem arī piekrītu. Laika posms no trīs līdz četri gadi ir no vienas puses tik īss, bet no otras pietiekoši ilgs bērna attīstībā, lai novērotu attīstības augšupeju.

„Tuvojoties 4 gadu vecumam, izziņas attīstība kvalitatīvi mainās, pāriet jaunā pakāpē. Iepriekš gūtās zināšanas sāk apvienoties, savienoties, sāk izgaismoties *cēloņu – seku saistība*. Bērns ir ārkārtīgi ieinteresēts un aktīvs pret visu. Viņš vēlas savas zināšanas paplašināt un padziļināt. Tas izpaužas jautājumos, pētnieciskajā darbībā un priekā par izziņas darbību” (Freiberga, 2007, 29).

1.3.Dabas nozīme bērna attīstībā.

Pats bērns ir dabas daļa. Viņš veidojas un attīstās ciešā vienotībā ar dabu.

Š. Amonašvili raksta, ka bērns ir daļa no Dabas, proti, viņā pašā dzīvo un attīstās Daba, bērns – Dabas attīstības forma (Amonašvili, 2001, 74).

Darba autore piekrīt šai atziņai, tādejādi vēlas apgalvot, ka daba ieņem lielu nozīmi bērna attīstībā. Protams, visapkārt pastāv ļoti daudzveidīga lietu vide, bērnus ietekmē arī citi kairinājumi no tās, bet dabas vide ir vispiemērotākā bērna attīstībai.

Amerikāņu psihologi M. Snaider, R. Snaider un R. Snaider-Jr. uzsver, ka apkārtējā daba bērniem ir aizraujoša pasaule saviem pētījumiem. Reālā pasaule uzrunā bērnu vairāk par jebkuru pasaku zemi. Tā ir pilna pārsteigumu un arī šķēršļu, kas ļauj bērniem izmēģināt savus spēkus un izdomu to pārvarēšanā. Esot kontaktā ar dabu, mazais cilvēks veido savu skatījumu uz pasauli (Snaider, Snaider, Snaider, 1994, 28).

„Pirmā vide, kuru uztver bērns, ir dabas vide. Ir pierādīts, ka neapzināti vides uztveres stereotipi, ko bērns saņem līdz četru gadu vecumam, paliek viņā uz visu mūžu. Jau agrā bērnībā bērns atklāj un sāk izpētīt pasauli sev apkārt, tiecoties pēc visa skaistā, spilgtā, izjūtot prieku, būdams saskarsmē ar to. Jau divu gadu vecumā bērnam ir vēlēšanās aktīvi darboties, kam ir spilgti izteikts pētniecisks raksturs. Bērns iepazīst pasauli un sevi pasaulē (Priede, 2000, 43).

Arī pedagoge un zinātniece S. Nikolajeva uzsver, ka tieši pirmsskolas periodā bērns visintensīvāk attīstās gan fiziski, gan psihiski, veidojas cilvēka personības pamats. Daudzveidīgās dzīvības formas, kuras ieskauj bērnu jau kopš dzimšanas, ietekmē bērna emocionālo sfēru, intelektu un iztēli (Nikolajeva, 2002, 29, 89).

Jo īpaši S. Nikolajeva uzsver dabas nozīmi bērna attīstībā. Autore raksta, ka tuvākā dabas apkārtnē gan pilsētas vidē, gan lauku vidē, ļauj bērnam redzēt un iepazīt ziedošo pasauli vasarā, koku un zāli, kukaiņus un putnus, dzīvniekus. Šī daudzveidīgā daba tiek atspoguļota arī bērnu literatūrā, attēlos televīzijas raidījumos par dabu. Tas padziļina bērna izpratni par dabas likumsakarībām (Nikolajeva, 2002, 39).

Par dabu kā tieši intelektuālās jomas attīstītāju raksta N. Podjakovs, S. Nikolajeva un A. Sohina, uzsverot to kā nozīmīgu resursu bērnu sagatavošanai skolai. Pie pareizi organizētām metodēm, daba sekmē bērnu uztveres, domāšanas un runas attīstību, uzskata zinātnieki (Podjakovs, Nikolajeva, Sohina, 1988, 14).

Daba bērnā veicina pozitīvu emociju virkni, bērns brīvi, nepiespiesti spēj pašattīstīties.

D. Lieģeniece uzsver, ka daba bērnam ir prieka avots, izziņas objekts un ētikas mācībstunda. Iedziļinoties dabas parādībās, attīstās bērna iztēle, jūtas un prāts, veidojas viņa tikumiskie priekšstati (Lieģeniece, 1992, 49).

„Daba ir bērna iekšējās pasaules veidotāja, iztēles un fantāzijas pamats, kas turpmāk noteiks arī bērna vērtību orientāciju. Arī visai A. Brigaderes bērnu dienu pasaulei cauri vijas dabas izjūtas. Daba ir arī bērna jūtu sintonijas avots. Dabas parādības kā rezonanses avots atklājas A. Brigaderes tēlojumā „Maija svētdiena” (puķītes pārdzīvojumi tiek salīdzināti ar meitenes pārdzīvojumiem, meitene tos ir spējīga izjust un izdarīt secinājumus)” (Lieģeniece, 1992, 52).

Tomēr, darba autore piebilst, ka dabas vide ne tikai ir izziņas procesu veicinātāja, bet arī attieksmes un vērtību orientācijas veidotāja visam turpmākam bērna mūžam. Īpaša uzmanība jāvelta attieksmes un uzvedības veidošanai pret dabu.

Jārunā ar bērnu arī par dabas tīrību un protams pieaugušajiem jāradā priekšzīme.

Bērni mācās no vecākiem. Vecāku uzdevums ir būt pašiem labiem paraugiem saviem bērniem. Bērnām piedaloties vides sakopšanā tiek spilgti parādīts, kādas ir sekas vienam nomestam papīrītī. Jāņem vērā, ka domājot, ka mans papīrītis lielu kaitējumu nenodarīs, mēs maldāmies, jo vēl vairāki desmiti tūkstošu cilvēku domā tāpat! Un arī turpat nomet papīrīti zemē, uzsver D. Rozentāle (Rozentāle, <http://www.mansmazais.lv>).

S. Nikolajeva uzsver, ka ir veikti pētījumi, kas nosaka jauna veida attiecībās ar dabu jāklūst subjektīvi-ētiskās attiecības, kas raksturo cilvēku kā partneri attiecībās ar dabu (Nikolajeva, 2002, 105).

Darba autore piekrīt šādam nākotnes redzējumam. Daļa cilvēces jau pieņēmusi šādu pozīciju, kas ir pozitīvi, bet liela daļa neizprot ciešo cilvēka eksistences saikni ar dabu. Tāpēc jo svarīgi ir ievirzīt bērnu ekoloģiskajā dzīves uztverē un domāšanā. Mazajam cilvēkam ir jāpieņem, ka cilvēks ir daļa no dabas. Iespējams, tieši tādēļ arī bērniem ir tik pašsaprotami un viegli apgūt pedagogu izvirzītos uzdevumus darbojoties dabā.

„Mācīšanās un darbošanās ārā ir svarīga, lai attīstītu bērnu un jauniešu aktīvu līdzdalību, rosinātu vēlmi izzināt dabu un attīstīt spēju spriest par tādiem jautājumiem kā, piemēram, veselība un veselīgs dzīvesveids. Ir svarīgi pēc iespējas vairāk mācību procesā gan formālajās mācību iestādēs, gan interešu un neformālās izglītības aktivitātēs izmantot āra klases vai vadīt mācību stundas, rīkot pārgājienus ārpus ierastajām telpām, izmantot dabas piedāvātās iespējas... Nodarbībās brīvā dabā tiek attīstīta kritiskā domāšana, iegūta praktiska radīts atklājuma prieks un attīstīta radoša pieeja. Vienlaikus, darbojoties ārpus ierastās pieredze un attīstītas analizēšanas prasmes, uzlabotas sadarbības prasmes problēmu situācijās,

klases telpas un mācoties dažādas āra dzīvei nepieciešamās lietas, tiek veicināta palīdzības, līdzjūtības un atbildības sajūtu veidošanās pret sabiedrību un vidi, notiek aktīva dzīvesveida un vides izglītības popularizēšana, un pilnīgi noteikti tiek veicināts jaunatnes veselīgs dzīvesveids (Karule, <http://lat.gorod.lv/zinas/15577>).

Darba autore piekrīt šī raksta autorei, kā arī var piebilst to, ka atrašanās svaigā gaisā vienkārši uzlabo garastāvokli, veicina labu ēstgribu, miegu, kas arī bērna attīstībā ieņem svarīgu lomu.

Par bērnu izglītošanu dabā raksta arī daudzi ārzemju autori D. L. Miller, K. Tichota, J. White savā darbā uzsver bērnu attīstību rotaļās dabā, iztēles un fantāzijas attīstīšanos caur rotaļām. Bērniem jāļauj brīvi darboties dabā, lai viņi nāk netīri un nosmulējušies, noguruši mājās, bet mazie būs emocionāli, fiziski un garīgi apmierināti (Miller, Tichota, White, <http://www.dimensionsfoundation.org>).

Pasaulē veidojas ar vien jaunas institūcijas, kas pievēršas programmu izstrādei bērnu attīstībai dabā. Tāds ir arī Green Hearts Institute for Nature in Childhood, kas arī uzsver, ka bērniem pēc iespējas vairāk jādarbojas dabas vidē. Šī institūta moto: „Nav sliktu laikapstākļu, ir tikai nepiemērots apģērbs!” (<http://www.greenheartsinc.org>).

Apkopojot teorētisko materiālu, darbu autore secina, ka daba veicina bērna attīstību visās attīstības jomās: garīgajā, sociālajā, fiziskajā, emocionālajā un protams arī intelektuālajā jomā.

Dabā bērni apgūst sensoro pieredzi (krāsas, faktūras, skaņas, smaržas, garšas). Tik daudzveidīgas krāsu gammas, kādas piedāvā daba, neatradīsim pat krāšņākajā grāmatā. Rudens lapu koku krāsu nianse bagātina gan vārdu krājumu, iepazīstot krāsu nosaukumus, gan attīsta redzes uztveri, uzmanību. Tāpat daba sniedz daudz iespēju izjust dažādas faktūras, piemēram, koku grubuļainās mizas, gludos akmeņus, asos kastaņu bumbuļus un daudzas citas, kas atkal bagātinās sensoro pieredzi, tāpat arī bagātinot vārdu krājumā īpašības vārdu daudzumu, kā arī prasmes salīdzināt dabas objektus. Tāpat daba attīsta uzmanību, vērīgumu klausīšanās uzdevumos – te suns rej, te putniņi dzied, te vējš gaudo un svilpj. Protamas, arī smaržu pasaule dabā eksistē, rudens lapu, ziedu smarža, gaisa smarža, tas viss ietekmē bērna attīstību un izziņas interesi.

1.4. Vērojumi kā veicināšanas līdzeklis izziņas sekmēšanai

Daba bērnam piedāvā sevis un pasaules izzināšanu, izziņas interešu veicināšanu, attieksmes un vērtīborientācijas veidošanu veidošanu, sensorās pieredzes bagātināšanu, pozitīvu sajūtu, emociju veidošanu. Tomēr, jāuzdod jautājums, vai bērns bez pieaugušā palīdzības spētu to visu izprast, pareizi uztvert? Domāju, ka nē. Daļēji, protams, dabiskā veidā bērns iepazītu apkārtējo pasauli, uztvertu kādas likumsakarības, bet bez pieaugušā palīdzības daudz kas paliktu neievērots, nepamanīts un neiepazīts.

Jāņem vērā katra bērna dabiskā interese par dabā notiekošo. D. Lieģeniece apraksta pazīstamu rakstnieku atmiņas par saviem dabas vērojumiem. Aspazijas dabas tēlojumi parāda, kā mazs bērns izjūt gadalaiku krāsas un smaržas, kā daba rosina viņas iztēli un attīsta novērošanas spējas (Lieģeniece, 1992, 49).

„Arī Rainis ir mīlējis dabu. Viņa prāta, iztēles jūtu aktivitāte bija sākusies jau bērnudienās. Rainis jau no bērnības vēroja mūžīgo maiņu, kustību, pārveidošanos, pilnību, skaistumu un dzīvības un nāves rotaļu dabā katrā gadalaikā. Dzejnieks pats ir teicis, ka bērnībā viņa mīļākais ieradums bijis ziemā stundām ilgi gulēt uz ledus un skatīties, kā zālītes apakš ledus kustas.šāda rīcība būtībā liecina, ka bērns novērojamā parādībā atradis ko tādu, kas saista viņa interesi, pratis saskatīt kaut ko patīkamu un skaistu” (Lieģeniece, 1992, 50).

Zinātnieces D. Handlera un Ann. S. Epsteine uzsver, ka bērni, kuri vairāk pavada laiku dabā, izglītojas caur dabu, labāk attīstās fiziski, ir veiklāki, kā arī citās jomās-intelektuālajā un sociāliemocionālajā (Handlera, Epsteine <http://www.highscope.org/>).

Kā darba autore minēja, patstāvīgā saskarsmē ar dabu bērni ne vienmēr visu spēj izprast, bieži vien veidojas ne nepavisam pareiza attieksme pret augiem un dzīvniekiem. Pieaugušā uzdevums ir ievadīt bērnu dabā, veidot reālus priekšstatus un zināšanas par to, ieaudzināt spēju ievērot dabas skaistumu, pārmaiņas tajā, tās īpašības un likumsakarības, kā arī mīlestību, saudzīgu un rūpīgu attieksmi pret to – tas ir ļoti būtisks pieaugušo uzdevums.

„Lai veidotos izziņas intereses par apkārtējo pasauli, tā jāiepazīst un pieredzes horizonti jāpaplašina. Iepazīstot apkārtējo pasauli skolotājs palīdz ieraudzīt – viņš vērš bērnu uzmanību uz norisēm un objektiem, jo bērni vel daudz ko neievēro, neapzinās, tāpēc ka, pieredze ir ļoti neliela” (Freibergera, 2007, 30).

Pirmsskolā liela nozīme ir sensorajai pieredzei, tās sajūtu bagātināšanai. Bērns daudz labāk apgūst objektu un lietu īpašības, ja tās tiek reāli sajūstas ar visām cilvēkam piemītošajām maņām.

„Pirmsskolas vecumā apkārtējās pasaules iepazīšana un izziņas interešu veidošanās notiek reāli redzot, sajūtot un darbojoties ar reāliem objektiem arī dabā. Tiem ir jābūt pieejamiem, kuriem var tuvojies, var aplūkot, izpētīt praktiskā darbībā, tā iepazīstot un veidojot interesi par norisēm un parādībām apkārtējā vidē” (Freibergera, 2007, 29).

Agrās bērnības progresīvā izglītības programma iesaka vākt dažādus dabas materiālus, piemēram, akmeņus, zarus, čiekurus, gliemežvākus u.c., lai tos izmantotu dažādām nodarbībām. Darbs ar dabas materiāliem jo īpaši sekmē pirkstu attīstību (<http://progressiveearlychildhoodeducation.blogspot.com>).

Šādam uzskatam piekrīt arī Jaunzēlandes pedagoģe Emma, rosinot plastmasas rotaļlietas aizvietot ar dabas materiāliem, to pamatojot ar faktu, ka dabas materiāli ir videi draudzīgi, tiem piemīt sava smarža, faktūra, kas savukārt sekmē sensorās uztveres attīstību (Emma, <http://www.my-child.co.nz>).

Tāpat arī mums jau zināmie Valdorfa bērnudārzi seko dabiskas vides veidošanai. Šajos bērnudārzos visas rotaļlietas ir izgatavotas no dabīgiem materiāliem (<http://www.steinerwaldorf.org>).

Darba autore piekrīt šiem viedokļiem, tomēr uzskatu, ka neko dzīvē nevajag pārspīlēt. Bērni dzīvo šajā konkrētajā gadsimtā un pavisam norobežot no mūsdienu materiāliem varbūt nebūtu manuprāt pareizi.

Tāpat turpinot šo tēmu, Kalifornijas vietnē www.education.com iesaka arī atsevišķas galda spēles organizēt dabā, piemēram, „desas”, ko parasti zīmē uz papīra, zīmēt uz asfalta un aplīšu, krustiņu vietā lietot dabas materiālus – akmentiņus vai citus (<http://www.education.com>).

Pedagoģiskajā procesā bērnu iepazīstināšanai ar dabu tiek izmantotas dažādas metodes, piemēram, uzskates metodes, praktiskās metodes, mutvārdu metodes. Mācību procesā tiek kombinētas un izmantotas visas. Organizējot novērojumus dabā, pedagogs gan sniedz priekšstatus par dabu, gan rosina novērot, gan attīsta vērīgumu, kā arī veido estētisko skatījumu dabā un saudzīgu attieksmi pret to.

L. Kameņeva, A. Matvejeva, L. Mansvcova jēdzienu „vērojums” definē kā apkārtējās pasaules priekšmetu un parādību mērķtiecīga, plānveidīga uztvere. Tā ir komplicēta izziņas darbība, kurā iesaistās uztvere, domāšana un runa un kurā ir nepieciešama noturīga uzmanība.

Novērojamās parādības izpratnē būtiska nozīme ir bērna pieredzei, zināšanām un prasmēm (L. Kameņeva, A. Matvejeva, L. Mansvcova, 1982, 5).

Darba autore šim apgalvojumam pilnībā piekrīt, jo īpaši terminam – plānveidīga uztvere. Tas nozīmē, ka pedagogs novērojumu un darbības ir plānojis ar konkrētu mērķi, tās nav spontānas. Jāņem vērā, protams, arī bērnu attīstības pakāpe, plānojot vērojumu.

Tik pat svarīgi kā mērķtiecīgi plānot pašu vērojumu, ir plānot tā rezultātu fiksēšanu.

Ivanova uzskata, ka vērojumu rezultātu fiksēšana vai reģistrēšana nepieciešama, lai tie labāk nostiprinātos bērnu atmiņā un vajadzīgā brīdī varētu reproducēties. Vērojuma laikā pamatā funkcionē redzes atmiņa, bet pie vērojuma fiksēšanas aktivizējas arī cita veida atmiņas procesu – kustību, dzirdes, taktīlā u.c. Fiksējot vērojumu ir svarīgi uzsvērt galveno, analizēt redzēto, pārrunāt to, kas novērots. Tādā veidā tiek attīstīta asociatīvā domāšana, verbālā un iekšējā runa (A. Ivanova, 2004, 10).

Vērojums dabā ir viena no metodēm, ko izmanto, lai iepazīstinātu bērnus ar dabu, dabas objektiem, dabas norisēm to izmaiņām, īpašībām, dzīvesveidu.

Ziemeļamerikas vides izglītības asociācijas izstrādātajā programmā liela loma piešķirta dabas izzināšanai un arī vērojumiem. Tā iesaka pieaugušajiem kopā ar bērniem vērot dabu ne tikai dienas gaismā, bet arī diennakts tumšajā daļā, ejot laukā un vērojot mēnesi un zvaigznes. Kopā sacerot fantastiskus stāstus par objektiem, tādejādi veicinot bērnu iztēles un fantāzijas attīstību (<http://resources.spaces3.com>).

Pedagoģe un zinātniece Nikolajeva uzskata, ka pirmsskolas vecuma bērni dabu iepazīst gan to vērojot, gan praktiski darbojoties tajā. Tādas metodes izmantošana kā grāmatas, attēli, TV, video, bērnu redzes loku paplašina, tomēr atstāj mazāk audzinošu, izglītojošu ietekmi uz mazo cilvēku. Tikai reāla dabas klātbūtne bagātina bērna emocionālo jūtu pasauli, bagātina uztveri ar spilgtiem iespaidiem (S. Nikolajeva, 2002, 38)

Interesantu metodi iesaka pedagoģe P. Benthema, uzdodot bērniem telpā uzzīmēt pēc atmiņas ārā esošu objektu, pēc tam zīmējumu papildinot jau laukā. Tādejādi, sekmējot atmiņu un novērošanas spējas (Benthema, <http://www.kindergarten-lessons.com>).

Apkopojot teorētisko literatūru un materiālus, darba autore secina, ka vērojumā var iekļaut: dabas parādības, skaņu pasauli, cilvēku darbības dabā; pētīt tuvākajā apkārtnē sastopamos dabas objektus, to spilgtākās pazīmes dažādos gadalaikos. Vērot un raksturot laika apstākļus, iepazīt augļus, ogas un dārzeņus. Jauki, ja pirmsskolā būtu iespēja ilgstošā vērojumā iekļaut augļkokus un ogu krūmus. Vērojumos, protams, var iekļaut arī dzīvnieku, putnu un kukaiņu pasauli.

Vērojumi var būt ilgstoši, kad tiek vērots kāds konkrēts dabas objekts, tā izmaiņas, vai arī īslaicīgi, kad tiek izziņāts kāds dabas objekts, parādības vai norises dienas laikā.

Kā jau darba autore minēja, plānojot vērojuma mērķi un uzdevumus ir būtiski ņemt vērā bērnu attīstības pakāpi. Vērojumā var izdalīt vairākas daļas:

- ievads vai ievirze pirms vērojuma, šajā daļā var pielietot dažādus uzskates līdzekļus, video materiālus, pasakas, dzeju, mīklas, attēlus u.c.;
- vērojums jeb praktiskā daļa, kad notiek bērnu praktiska darbība, realizējot pedagoga izvirzītos uzdevumus;
- rezultātu apkopošana, reģistrēšana darba lapās, kalendāros, pašgatavotās grāmatās utt.;
- secinājumi un analīze, lai iegūto pieredzi labāk nostiprinātu.

2. Pedagoģisko paņēmienu izstrāde izziņas interešu sekmēšanai pētījumos dabā

2.1. Bērnu vispārīgs raksturojums

Pētījumā piedalījās piecpadsmit bērni vecumā no 3 – 4 gadi.

3.tabula. Bērnu sākotnējs raksturojums.

Bērna vārds un vecums	Vispārīgs raksturojums
Keita 3,8	Meitene vienmēr ir pozitīvi noskaņota, laba saskarsme gan ar vienaudžiem, gan ar pieaugušiem. Ieinteresēta visos organizētajos mācību procesos. Prot noformulēt savu viedokli. Skaidra izruna, plašs vārdu krājums.
Egīls 3,10	Zēns ir ļoti nepārliecināts par sevi, bieži šaubās par sevi. Vēlas pieaugušo atzinību. Pārsvarā atbildes aizgūst no pārējo bērnu atbildēm.
Kristiāns 3,7	Kristiāns ir krievu tautības puisis, vēlu sāka runāt, mazs vārdu krājums. Zēnam grūti formulēt atbildes vai savu viedokli. Nereti ir izklaidīgs.
Roberts 3,2	Puisis ir ļoti zinātkārs, ātri visu uztver un saprot. Daudz jautā, ir atvērts visiem darbības veidiem ko tik piedāvā. Strauji attīstās, ņemot vērā faktu, ka divus mēnešus atpakaļ vel neturēja zīmuli rokā un tikai švīkāja pa lapu.
Samanta 3,8	Meitenei ir pozitīva attieksme pret mācību procesu. Labprāt iesaistās nodarbībās. Daudz jautā, prot noformulēt savu domu, plašs vārdu krājums.
Emīliju 3,5	Diāna ļoti skaidri izrunā visas skaņas, plašs vārdu krājums. Tomēr ne vienmēr vēlas iesaistīties nodarbībās.
Anna 3,7	Meitene ir diezgan sevī noslēgta. Bieži vien uz jautājumiem neatbild, lai gan individuāli runājot, var secināt, ka attīstības līmenis ir pietiekošs. Labprāt darbojas vienatnē.
Ralfs 3,4	Komunicē gandrīz tikai ar pieaugušajiem, uzturas tuvumā pieaugušajiem, vienmēr vēlas būt pie rokas. Nodarbību

	procesā iesaistās daļēji.
Dominiks 3,4	Dominiks ir labi attīstīts intelektuālā jomā, bet ir problēmas saskarsmē ar cilvēkiem, sabiedrību. Ir agresīvs, vēlas nedalītu uzmanību no pieaugušā.
Daniela 3,10	Pozitīva, gaiša meitene. Labprāt iesaistās organizētajos pasākumos, nodarbībās, ir uzmanīga, vērīga. Nebaidās droši atbildēt, izklāstīt savas domas.
Adrians 4	Zēns ir diezgan nervozs. Dažreiz neuztver jautājumus, atbildot pilnīgi ko citu, citreiz pēkšņi atbild un labi izprot uzdoto.
Zlata 3,10	Krievu tautības meitene. Ļoti labi runā latviski, diezgan labs vārdu krājums. Pauž izteiktu mīlestību pret dzīvniekiem un dabu.
Aleksa 4	Meitenei vienmēr ir savs viedoklis un redzējums. Nereti liekas, ka viņa ir opozīcijā ik vienam apgalvojumam. Arī visus darbiņus meitene veido pilnīgi savādāk kā citi.
Gatis 3,11	Gatis un Anete ir dvīņi. Brālis ir atkarīgs no māsas, diezgan bikls, izklaidīgs. Nodarbībās pauž vairāk neieinteresētību, vēro visu no malas.
Anete 3,11	Anete ir ļoti aktīva, ieinteresēta visās darbībās. Uztver daudz nianšes informācijā, ir ļoti vērīga un uzmanīga. Pauž līdzjūtību, iecietību pret citiem un dabu.

Secinājumi: Darba autore uzskata, ka izvērtējot bērnu raksturojumu, jāuzsver, ka lai gan vecuma posms ir no trīs līdz četri gadi visiem, bērnu attīstības pakāpe ir ļoti atšķirīga, kā arī attieksme pret darbošanos ar uzdevumu vispār. Piemēram, Keita, Anete, Samanta, Zlata, Aleksa, Roberts vienmēr vēlas iesaistīties darbībās, Dominiks varētu daudz, bet dotajā laikā viņš nespēj tikt galā saskarsmē ar citiem, Egīlam jāpalīdz celt pašapziņu. Katrs bērns ir individuāls.

4.tabula. Bērnu priekšstatu un izziņas interešu sākotnējs raksturojums dabas vērojumos.

Bērna vārds un vecums	Ir ieinteresēts vērojumos dabā.	Prot salīdzināt dabas objektus pēc to īpašībām.	Raksturo un salīdzina dabas objektu īpašības.	Saklausa skaņas dabā.	Novēro dabas parādību (saule, lietus, vējš, sniegs), pamato to.
Keita 3,8	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā
Egīls 3,10	Nē	Nē	Nē	Daļēji	Daļēji
Kristiāns 3,7	Daļēji	Daļēji	Daļēji	Daļēji	Daļēji
Roberts 3,2	Daļēji	Jā	Jā	Jā	Jā
Samanta 3,8	Jā	Daļēji	Daļēji	Daļēji	Jā
Emīlija 3,5	Daļēji	Daļēji	Nē	Daļēji	Daļēji
Anna 3,7	Daļēji	Nē	Nē	Daļēji	Daļēji
Ralfs 3,4	Daļēji	Jā	Daļēji	Daļēji	Jā
Dominiks 3,4	Nē	Daļēji	Daļēji	Nē	Daļēji
Daniela 3,10	Jā	Jā	Jā	Daļēji	Jā
Adriāns 4	Daļēji	Nē	Nē	Daļēji	Daļēji
Zlata 3,10	Jā	Jā	Jā	Jā	Daļēji
Aleksa 4	Daļēji	Daļēji	Daļēji	Daļēji	Daļēji
Gatis 3,11	Nē	Nē	Nē	Daļēji	daļēji
Anete 3,11	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā

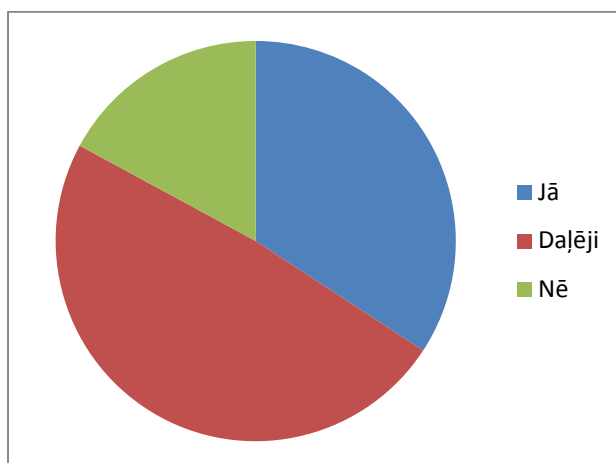
Vērtējumu skaidrojums:

- Jā – Bērns pats ir ieinteresēts dotajās darbībās. Pats pievērš uzmanību dotajām dabas parādībām, īpašībām un objektiem.
- Daļēji – Bērns iesaistās vērojumā vai darbībās, ja pieaugušais vērš uzmanību, jautā, rosina uz darbībām.
- Nē – Bērns neizrāda interesi par dabas parādībām, vērojumiem, objektiem arī pēc pieaugušā rosinājuma.

5.tabula. Sākotnējo priekšstatu un izziņas interešu vērtējumu apkopojums.

Vērtējums	Ir ieinteresēts vērojumiem dabā.	Prot salīdzināt dabas objektus pēc to īpašībām.	Raksturo un salīdzina dabas objektu īpašības.	Saklausa skaņas dabā.	Novēro doto dabas parādību (saule, lietus, vējš, sniegs), pamato to.
Jā	5	6	5	4	6
Daļēji	7	6	5	10	9
Nē	3	4	5	1	0

6.attēls. Sākotnējo vērtējumu kopējs apskats.

Secinājumi: Ja sākotnējos vērtējumus skata atsevišķi pēc katra izvirzītā kritērija (skat. 5.tab.), tad darba autore secina, ka vislielāko daļu 49% iegūst vērtējums „daļēji”. Tas liecina par to, ka pieaugušā rosināti bērni labprāt vēlas iesaistīties darbībās un vērojumos dabā. Paši pēc savas iniciatīvas izrāda interesi vērojumos dabā, uzdod jautājumus 34%, bet neaktīvi paliek 17%. Darba autore uzskata, ka tieši šai grupai būtu jāpievērš lielāka uzmanība.

2.2.Praktiskais darbs ar bērniem

Lai izzinātu bērnu un novērošanas spējas un izziņas intereses , tika veiktas:

- individuālas sarunas ar bērniem,
- plānoti un vadīti vērojumi dabā.

Kopā tika plānoti pieci vērojumi no tiem 1 ilgstošs, 4 īslaicīgi vērojumi.

Ilgstošs vērojums Nr. 1

Koks rudenī.

- **Mērķis** - Sekmēt bērnu vērīgumu, vērojot koku rudenī, ievērojot sezonālās izmaiņas; rosināt estētisku pārdzīvojumu par koka skaistumu.
- **Uzdevumi** -

Iepazīstināt bērnus ar dabas objektu – koku, tā nosaukumu, sastāvdaļām.

Aktivizēt vārdu krājumā lietvārdus – stumbrs, zari, lapas.

Rosināt ievērot un nosaukt lapu krāsu.

- **Izmantotās metodes** – pārrunas, jautājumi, atbildes, uzskates līdzekļu izmantošana, praktiskā darbība.
- **Darba forma** – darbs ar visu grupu.
- **Vērojuma apraksts.**

Vērojums notiek rudens mēnesī-oktobrī. Tiek novērots koks-kļava. Vērojums ilgst vienu mēnesi, objektu vērojot trīs reizes. Izvēlētais koks atrodas pirmsskolas iestādes teritorijā.

Ievada daļā darba autore noskaidro kopā ar bērniem, ka rudens turpinās. Rudenī dabā notiek dažādas pārmaiņas. Vai vari kādu nosaukt? Keita piebilst, ka rudenī ir dārzeni. Egīls piekrīt Keitai. Roberts saka, ka brauc uz dārzu pēc āboliem, Anete atbild, ka rudenī līst, Gatis tikai smaida, Samanta , Daniela, Zlata arī piebilst, ka līst bieži, Ralfs piekrīt Zlatai un piebilst, ka tagad jāvelk gumijnieki, Dominiks neiesaistās. Emīlija saka, ka ir aukstāks gaiss.

Darba autore lūdz bērnus ērti apsēsties un noklausīties dzejolīti par rudeni:

Rudenī.

Koziem lapas lēni krīt,

Rūķiem jāsāk rosīties tūlīt.

Jāsāk dabu izdaiļot,
Kociem lapas nokrāsot.

Kriksis krāso lapas sārtas,
Rīķis- dzeltenas un zaļas.
Oranžās lai krāso Niķis,
Dzeltenās jau glezno Ciķis.

Par ko bija stāstīts dzejolītī? Darba autore palīdz bērniem saprast saturu. Noskaidrojam kopā, ka rudens iekrāso dabu. Vērojam attēlus ar krāsainiem kokiem rudenī, krāsainām lapām. Darba autore ierosina iepazīties ar koku, kurš atrodas pagalmā un pavērot kāds tas izskatās. Dodamies laukā.

Praktiskajā daļā dodamies pie koka. Jau tikai tuvojoties kokam, darba autore vērš bērnu uzmanību uz koku. Cik skaists koks! Vai zināji, ka katram kokam ir arī savs vārds, tāpat kā tev un man? Šo koku sauc par kļavu. Bērni sanākuši pie koka tā lai visi var to aplūkot. Darba autore vērš uzmanību uz koka stumbru un zariem. Tā pat kā mums ir savs ķermenis, arī kokam ir savs stumbrs, kas notur visu koku un zari. Kas ir zaros? Gandrīz visi bērni atbild, ka lapas? Kādā krāsā ir lapas? Keita, Daniela, Samanta, Anete uzreiz atbild, zaļā. Ralfs, Gatis, Roberts, Aleksa un Zlata atbild, zaļā pēc personīga jautājuma uzdošanas tieši viņiem, arī Emīlija piekrīt pārējiem, Adrians neuztver jautājumu, Dominiks nav ieinteresēts, bet kad jautājums tiek trešo reizi uzdots, atbild, zaļā.

Pēc pastaigas, darba autore lūdz bērnus uzzīmēt kādu koku šodien mēs vērojām.

7.attēls.

Secinājumi: Gadalaika jēdziens daudziem vel nav saprotams, tas arī atbilst kopējai attīstības pakāpes līmenim. Tomēr ir bērni, kas jau izprot gadalaikus, tāpēc darba autore ievirzīja

sarunas par gadalaiku- rudeni vispārīgā formā. Darba autore secina, ka bija ļoti svarīgi vērst uzmanību uz konkrētām lietām, jo bērni kokus redz katru dienu, bet nepievērš uzmanību daudzām lietām. Darba autore uzskata, ka vērojumā tika īstenoti izvirzītie uzdevumi, bērni zīmējot atkārtoti jautāja, kā sauc to koku, kuru skatījāties un kā sauc to resno, kas ir kokam. Tādejādi nostiprinot vārdu krājumā nesaprustus vārdus.

- Vērojuma turpinājums pēc pusotras nedēļas.
- Uzdevumi:

Turpināt vērot kļavu. Rosināt ievērot izmaiņas kokā.

Rosināt ievērot un nosaukt lapu krāsas.

Vērst uzmanību uz koku lapu formu.

Ievada daļā darba autore atsauc atmiņā dzejolīti par rudeni, par krāsainām lapām. Ierosina sameklēt iepriekšējos zīmējumus, kur noskaidrojam koka nosaukumu, sastāvdaļas un kādā krāsā bija lapas. Vai šodien kļava izskatās tāpat? Atbildes skan dažādi gan jā, gan nē. Dodamies to apskatīt.

Pienākot pie koka, darba autore vērs uzmanību uz lapu krāsu. Kādā krāsā ir kļavas lapas? Anete, Daniela, Samanta un Keita uzreiz pamana, ka ir gan zaļas, gan dzeltenas. Roberts, Ralfs un Egīls nosauc tikai vienu krāsu-zaļu, bet Gatis, Adrians un Zlata nosauc dzelteni. Emīlija piemetina, ka ir arī brūnas. Pie pārējiem jāvērsas ar personīgu uzrunu. Tad var sagaidīt atbildi, kad bērni nosauc krāsas.

Tā kā dažas lapas jau ir nokritušas zemē, darba autore lūdz bērnus atrast vienu lapu un nosaukt kādā krāsā tā ir? Te mēs pamanām, ka citās lapās ir gan dzeltena, gan zaļa krāsa. Darba autore vērs uzmanību uz lapu formu. Kam līdzinās kļavu lapa? Samanta atbild, ka tā ir apaļa ar spicumiem, Daniela piebilst, ka lapas ir svītrainas, Keita saka, ka robainas un līdzinās mūsu plaukstai.

Dodamies uzzīmēt koku, kurā ir gan zaļas, gan dzeltenas lapas.

8.attēls.

Keitas zīmējums ar zaļām un brūnganām lapām.

9.attēls.

Secinājumi: Vērojuma otrajā daļā bērni jau ir vērīgāki. Viņi zina, ka jāvēro lapu krāsas, aktīvāk piedalās. Ar īpašību saukšanu iet grūtāk, jo kā jau darba autore minēja teorētiskajā daļā, šajā vecuma posmā bērni objektu redz vairāk kopveselumā un izdalīt atsevišķas īpašības ir grūti, bet kādam jau izdodas. Galvenais ir sasniegts, ir ieinteresētība, protam saskatīt un nosaukt krāsas, vērojot koku, esam pamanījuši izmaiņas.

- Vērojuma turpinājums ceturtajā nedēļā.
- Uzdevumi:

Turpināt vērot izmaiņas koka izskatā.

Sekmēt iztēli un fantāziju, rotaļās ar lapām.

Veicināt prasmes salīdzināt lapas pēc lieluma.

Ir pagājis krietns laika posms starp vērojumiem. Darba autore atsauc atmiņā bērniem vēroto kļavas koku un aicina doties pastaigā līdz tai. Šoreiz ieraugām, ka koks ir kļuvis caurspīdīgs, gandrīz bez lapām. Kādā krāsā ir lapas? Keita, Samanta, Daniela skaļi sauc –

dzeltenas, Roberts, Ralfs un Diāna piemetina, ka tās ir arī brūnas, bet Dominiks saka, ka oranžas, Egīls, Zlata un Aleksa piekrīt, ka dzeltenas. Te Anete kā lielu brīnumu mums rāda sarkanīgu lapu. Patiešām sarkanu lapu tikpat kā nav. Kur lapas atrodas? Lielākā daļa lapu atrodas zem kājām. Cik tās ir dažādas! Lielas un mazas. Darba autore aicina katram atrast vienu lielu lapu un otru mazāku. Rūķu mājas teritorijā ir daudz rūķu gan lielāki, gan mazāki. Darba autore aicina katram atrast lielu lapu lielam rūķim, bet mazāku mazam rūķītim un aiznest to. Aktivitāte bija liela. Anete, Daniela, Keita pašas tika galā, arī Aleksa, Zlata un Roberts atrada pareizu lapu pāri, Egīlam vajadzēja palīdzēt kā izvēlēties pareizo rūķi, Dominiks arī ieinteresējās, bet pie rūķiem jau atkal sāka strīdēties, kurš rūķis būs viņa un tikai viņa. Adrians apskatījās, ko dara citi un beigās arī pievienojās, Anna ir nedaudz bikla un nevēlas piedalīties.

Kā tu domā, kā lapas varētu izmantot rotaļā? Keita atbild, ka tās var lietot kā vēdeklišus, Daniela ar Annu un Zlatu uz galda jau klāj to un lapas izmanto gan kā traukus, gan salvetes. Samanta tās ir sarullējusi kā salātus un cenšas griezt. Diāna tās ir sadūrusi uz koka zariņa un saka, ka tas ir šašliks. Zēni liek lapas uz galvas kā cepures, bet Dominiks ir atradis īpaši lielu lapu un aizklājis seju, sakot, ka tā ir ninzas maska.

Arī šoreiz bērni tiek aicināti uzzīmēt koku, vai krāsas kādās krāsojušās lapas, vai kā citādi parādīt ko šodien vērojām.

10.attēls.

Anna zīmē koku bez lapām.

11.attēls.

Daniela īpašu uzmanību velta caurspīdīgiem zariem.

12.attēls.

Aleksa pielīmēja vienu lielu lapu, vienu mazu. Apkārt ir zeme.

13.attēls.

Kristiāns pludina ūdenskrāsas, kā lapā.

Novērojumu noslēdzot, izveidojām darbu izstādi, lai redzētu uzskatāmi kā mainās koka lapu krāsa un stāvoklis. Kopā pārrunājam, ka koki gatavojās ziemas miegam, tādēļ lapas krāsojās un nokrīt. Kļava ir gatava ziemas miegam.

Secinājumi: Vērojuma trešā daļa bija visatraktīvākā. Bērni paši skrēja pie kļavas un pa gabalu jau sauca, ka lapu gandrīz vai nav. Ar lielu aizrautību meklēja lielu un mazu lapu, lai aiznestu tās rūķiem. Tāpat arī aktīvi iesaistījās fantāzijas rotaļās ar lapām. Arī fiksējot pieredzēto, to zīmējot, bērni izpaudās ar lielu prieku. Darba autore uzskata, ka mērķis tika sasniegts, proti, bērni kļuva vērīgāki pret izvēlēto dabas objektu, izvirzītie uzdevumi tika izpildīti, kā arī baudījām estētisko dabas skaistumu lapu mēnesī.

Šajā vērojumā darba autore vēroja bērnu izziņas aktivitāti un vērīgumu, vērojuma pēdējā daļā, divos izvirzītajos kritērijos:

- ir ieinteresēts vērojumos dabā,
- prot salīdzināt dabas objektus pēc to īpašībām.

Darba autore atspoguļoja rezultātus tabulā (skat.14.tab.).

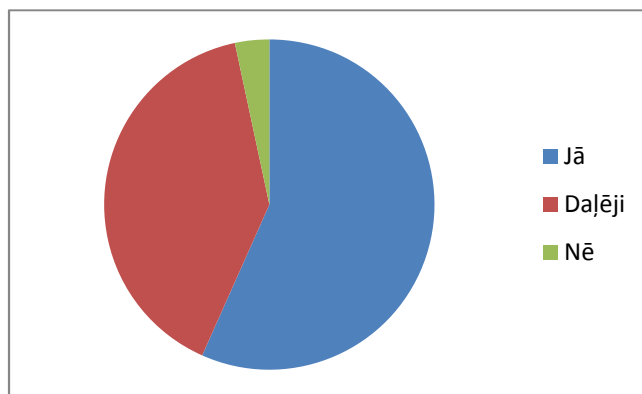
14.tabula. Izvirzīto kritēriju atspoguļojums 1. Vērojuma laikā.

Bērna vārds	Izvirzītie kritēriji	
	Ir ieinteresēts vērojumos dabā.	Prot salīdzināt dabas objektus pēc to īpašībām.
Samanta	Jā	Jā
Anna	Daļēji	Nē
Daniela	Jā	Jā
Zlata	Jā	Jā
Emīlija	Daļēji	Daļēji
Roberts	Jā	Jā
Anete	Jā	Jā
Gatis	Jā	Daļēji
Kristiāns	Daļēji	Daļēji
Ralfs	Jā	Daļēji
Dominiks	Daļēji	Daļēji
Egīls	jā	Daļēji
Adrians	Daļēji	Daļēji
Aleksa	Jā	Jā
Keita	Jā	Jā

Vērtējumu skaidrojums:

- Jā – Bērns pats ir ieinteresēts dotajās darbībās. Pats pievērš uzmanību dotajām dabas parādībām, īpašībām un objektiem.
- Daļēji – Bērns iesaistās vērojumā vai darbībās, ja pieaugušais vērš uzmanību, jautā, rosina uz darbībām.
- Nē – Bērns neizrāda interesi par dabas parādībām, vērojumiem, objektiem arī pēc pieaugušā rosinājuma.

15.attēls. 1.vērojuma rezultātu apkopojums.

Apkopojot pirmā vērojuma rezultātus, darba autore secina, ka bērnu, kuri paši izrāda iniciatīvu darbībām un vērojumiem dabā ir 57%, kas ir lielākā daļa, 40% ir bērnu, kurus vajag pamudināt vai ieinteresēt un tikai 3% sastāda daļa, kas nebija ieinteresētas vērojumā.

Īslaicīgs vērojums Nr. 2

Rudens dārgumi.

Mērķis: Sekmēt sensoro sajūtu uztveri – tausti; veicināt prasmi raksturot dabas objektus; rosināt pozitīvām emocijām, darbojoties ar dabas materiāliem.

- **Izmantotās metodes** – pārrunas, jautājumi, atbildes, praktiskā darbība, rotaļas.
- **Darba forma** – darbs ar visu grupu.
- **Vērojuma apraksts:**

Darba autore lūdz bērnus sasēsties ērtāk, un atbildēt uz jautājumu: „Kā jūs domājat, kas ir rudens dārgumi?”

Veicam sarunas par to, kas varētu būt rudens dārgumi. Sākumā iestājās klusums, tad cits pēc cita sāka saukt dārzeni, augļu nosaukumus, pieminēja arī krāsainās lapas. Darba autore iebāž roku kabatā un izvelk kastani, re no rīta nācu pie jums un ieraudzīju šādu rudens dārgumu. Vai zini kā to sauc? Gandrīz visi bērni atbildēja pareizi. Uzskaitu kāds kastanīt skaisti brūnā krāsā, apaļš un spīdīgs, gluds. Iedodu bērniem no rokas rokā to aptaustīt. Vai zini, kur kastanītis slēpjas? Bērni groza galvas, nē. Dominiks saka, ka kabatā. Adatu mājiņā. Lūdzu bērniem to aptaustīt un pastāstīt kā viņiem liekas, kāda tā kastaņa mājiņa ir? Keita saka, ka durīga, Samanta-adatina, Ralfs piemetina, ka zaļa, Emīlija-apaļa. Nu redzi cik daudz var pateikt par vienu kastaņa mājiņu. Zini, rudenī var visādus dārgumus atrast. Dodamies tos meklēt.

Ņemam līdzi lielo grozu un dodamies vākt dabas materiālus. Pirmo satiekam kastaņu koku. Vācam kastaņus. Ralfs rāda kādu lielu adatu kamolu atradis, bet iekšā slēpjas brūnais kastanītis. Bērni priecīgi lasa kastaņus. Darba autore aicina katram atrast savu un nosaukt

kādu īpašību. Keita sauc mans kastanis ir spīdīgs, Samanta-brūns, Zlata un Egīls pievienojas, ka brūns, Ralfs atgādina, ka viņam ir adatains, Emīlija saka, ka slapjš. Dodamies tālāk un sastopam ozolu. Ozolkoks mums dāvā zīļukus. Ar lielu interesi lasām zīļukus. Tāpat katrs cenšamies nosaukt kādu īpašību, bet iet grūtāk. Darba autorei jāpalīdz ar uzvedinošiem jautājumiem. Pārrunājam kādas tad ir tās zīles. Kādā krāsā ir zīļuks? Kāda forma ir zīlei? Vai tā ir cieta vai mīksta? Vai zīle ir lielāka vai mazāka par kastani? Šādā veidā bērniem gāja daudz vieglāk. Visi bērni varēja atbildēt uz savu jautājumu, bet protams tika arī teikt priekšā. jautājumu. Tālāk satiekam egli un atrodam čiekurus. Pārrunājam kādi čiekuri izskatās, vai tie ir mīksti vai asi? Kādā krāsā tie ir? Grozā tiek ielikts arī kāds akmens un lapas.

Kad dārgumi atrasti, darba autore lūdz bērnus sanākt lapenītē, kurā ir galds un soli, lai izspēlētu kādu rotaļu. Bērni ir sasēdušies uz soliem un pa vienam nāk pie groza, neskatoties izņem kādu objektu, vēro to un sauc tā īpašības, bet pārējiem jāatmin, kas tas ir par objektu. Roberts izvelk kļavas lapu, nerādot to citiem, raksturo, tā ir dzeltena. Bērni uzreiz atminēja. Zlata izvilka čiekuru, raksturoja to kā pelēku, kad to neatminēja, vajadzēja vel ko pateikt, proti, ass, darba autore palīdzēja. Dominiks izvilka akmeni, raksturojot to kā pelēku un smagu. Annai tika kastanis, protams, tas bija brūns. Priekšmeti atkārtojās un vajadzēja izdomāt kādas citas īpašības. Pēc tam darba autore parāda shematisku plakātu ar šodien atrastajiem dabas dārgumiem un zem katra pieraksta kādas īpašības mēs esam tiem atklājuši (skat. 14. Att).

Secinājumi: Kopumā bērniem patika vākt dabas materiālus. Prieks bija par Dominiku, kuru izdevās piesaistīt darboties. Darba autore uzskata, ka ievirzot domāt par raksturojošām pazīmēm, bērniem noteikti aktivizējās vārdu krājumā tādi īpašības vārdi kā spīdīgs, ass, apaļš, plāns u.c. Darba autore arī daudz nejaucās bērnu raksturojumos, tāpēc citi var likties daži nedaudz neatbilstoši, tādejādi centos iedrošināt tādus bērnus kā Egīls. Egīls nosauca zīli par apaļu, kas varbūt nav īsti pareizi, bet pagriežot to no citas puses tā izskatās apaļa, tā darba autore apstiprināja šo īpašību. Egīlam tas ir īpaši svarīgi, jo zēns baidās vai neuzdrošinās izteikt savu viedokli. Pārsvārā bērni var droši nosaukt vienu īpašību, visbiežāk tā ir krāsa. Grūtāk ir izdomāt kādu vel īpašību, jo kā jau iepriekš darba autore minēja šajā vecumposmā bērni vel nespēj izdalīt viena priekšmeta daudzas īpašības, šī prasme tikai sāka attīstīt. Tomēr, jo vairāk mēs uzskaitījām īpašības vārdus, jo raksturojot katru nākošo uzdevumu gāja vieglāk.

16.attēls. Dabas objektu īpašības.

Apkopojot 2. vērojuma gaitu, darba autore vēroja vai bērniem piemīt prasme raksturot dabas objektus. To atspoguļoju tabulā (skat.17.tab).

17.tabula. Izvirzīto kritēriju atspoguļojums 2. Vērojuma laikā.

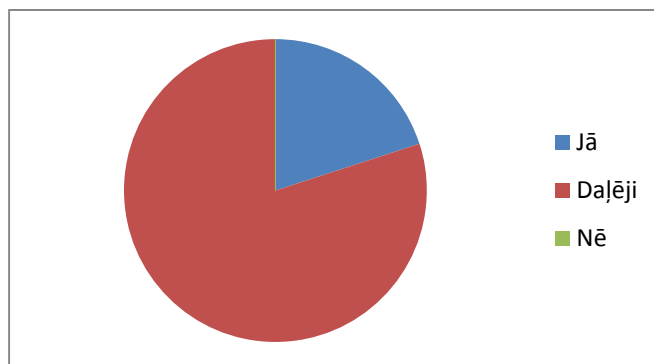
Bērna vārds	Izvirzītais kritērijs
	Raksturo un salīdzina dabas objektu īpašības.
Samanta	Daļēji
Anna	Daļēji
Daniela	Jā
Zlata	Daļēji
Emīlija	Daļēji
Roberts	Daļēji
Anete	Jā
Gatis	Daļēji
Kristiāns	Daļēji
Ralfs	Daļēji
Dominiks	Daļēji
Egīls	Daļēji
Adrians	Daļēji
Aleksa	Daļēji
Keita	Jā

Vērtējumu skaidrojums:

- Jā – Bērns pats ir ieinteresēts dotajās darbībās. Pats pievērš uzmanību dotajām dabas parādībām, īpašībām un objektiem.

- Daļēji – Bērns iesaistās vērojumā vai darbībā, ja pieaugušais vērš uzmanību, jautā, rosina uz darbībām.
- Nē – Bērns neizrāda interesi par dabas parādībām, vērojumiem, objektiem arī pēc pieaugušā rosinājuma.

18.attēls. 2.vērojuma rezultātu apkopojums.

Apkopojot otrā vērojuma rezultātus, darba autore secina, ka bērnu, kuri paši spēj uzreiz raksturot un salīdzināt dabas objektu ir 20%, turpretī lielākā daļa, 80% ir bērnu, kuriem ir nepieciešams uzdot uzvedinošus jautājumus. Savukārt, priecē fakts, ka neieinteresēto bērnu šajā vērojumā nav.

Īslaicīgs vērojums Nr. 3

Vējš.

- **Mērķis** – Attīstīt novērošanas spējas, vērojot dabu; rosināt pozitīvas emociju veidošanos, izzinot dabas parādību – vējš.
- **Uzdevumi:**

Veicināt domāšanas attīstību, rosinot bērnus uz sarunām par vēju.

Sekmēt vērīgumu, meklējot vēju attēlos un dabā.

Rosināt bērnus fantāzijai, zīmējot vēju.

- **Izmantotās metodes** – pārrunas, jautājumi, atbildes, uzskates līdzekļu izmantošana, praktiskā darbība.
- **Darba forma** – darbs ar visu grupu.
- **Vērojuma apraksts.**

Ievada daļā, darba autore aicina bērnus ērti iekārtoties uz paklāja un noklausīties fragmentu no dzejoļa „Es vakar noķēru vēju!”. Jāklausa tā, lai var saklausīt par ko tajā runāts.

Es vakar noķēru vēju!

To vēju, kas skurstenī kauc.

Es vakar noķēru vēju:

To vēju, kas mākoņos brauc.

Es vakar noķēru vēju!

To vēju, kas matus mums jauc.

Es vakar noķēru vēju:

To vēju, kas tāljūrās kauc.

Es vakar noķēru vēju:

To vēju, kas elpo kā dzīvs!

Es gribēju ieslodzīt vēju,

Viņš debešos aiztraucās- brīvs!

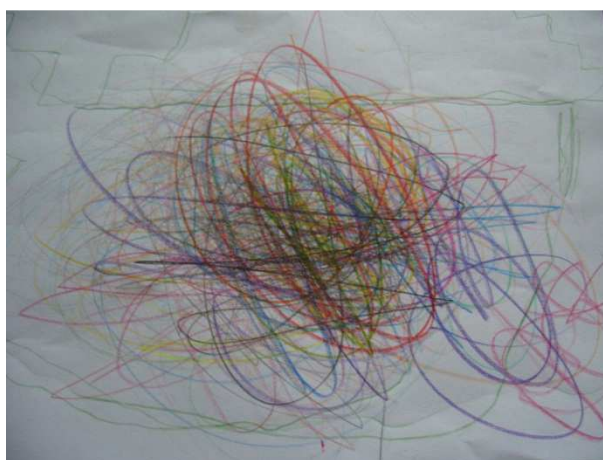
Darba autore jautā bērniem, par ko bija dzejolis? Protams, par vēju. Kā jūs domājat vai var vēju noķert? Domas dalās, daži saka, ka var, bet citi – nē. Prātojam, kur varētu vēju noķert? Dominiks saka, ka maisā. Darba autore atkārto kā bija minēts dzejolī. Vai ir iespējams noķert vēju skurstenī? Bērni smejas. Atkal domas dalās, Roberts atbild, ka jā, viņam piekrīt lielākā daļa bērnu, bet Ralfs domā, ka vējš izskries skurstenim cauri. Vai vēju var noķert matos? Atkal smieklī. Anete piebilst, vējš matus tikai savanda, Keita piekrīt, ka tas jauc frizūru. Tātad vēju var noķert, vai nenokert, bet noteikti to var kaut kur redzēt. Darba autore rāda bērniem attēlus, kuros var redzēt vējā krītošas lapas; Vinnija draugam sivēnam vējā plandoša šalle, koku zari noliekušies. Kā jūs domājat, vai sivēns attēlā jūt vēju? Nē, saka Adrians. Kāpēc tu tā domā? Tāpēc, ka viņš ir uz zemes. Prātojam, vai kad ir vējš mēs visi lidojam pa gaisu? Atkal atskan smieklī. Kā tu domā, Anete? Jā, sivēnam ir vējš. Kāpēc tu tā domā? Nezinu, man tā liekas, atbild meitene. Varbūt tāpēc, ka vējā šūpojas viņa šalle? Jā, piekrīt meitene. Vai vēju var arī dzirdēt? Klusums. Dosimies laukā meklēt vēju!

Esot laukā, darba autore jautā, vai šodien ir laukā vējš? (Diena bija mēreni vējaina.) Bērni domā, neko neatbild. Keita iesāk, sakot, ka ir. Kāpēc tu tā domā? Mans deguntiņš to jūt, atbild Keita. Roberts piebilst, ka viņa deguns arī jūt. Daniela saka, ka pūš acīs, gribas tās taisīt ciet. Tā kā vairāk atbildes nebija, darba autore vērsa uzmanību uz koku zariem. Paskatīsimies vai vējš nespēlējas koku zaros? Jā, sauc cits caur citu. Parādīsim kā koka zari šūpojas. Bērni paceļ rokas un attēlo koku zaru šūpošanu. Vēju kokos var arī dzirdēt, paklausīsimies tajā. Kā tas skan? Daniela ar Aneti jau atdarina – ššš. Tad jau vēju var dzirdēt. Ejam tālāk un ieraugam lapas vējā kustas. Roberts jau sauc, re kur lapas gaisā skrien! Te Kristiāns ierauga maisiņu gaisā skrienam. Re kur maisiņš noķēra vēju! Vai mēs vēju varam taisīt paši? Darba autore lūdz katram bērnam atrast vienu lapu, uzlikt uz rokas un pūst gaisā. To ar prieku dara visi bērni. Paskatīsimies, kur vel var vēju noķert. Darba autore, parāda vēja dzirnaviņas. Ar

dzirnaviņām jāmeklē vējš, kad tās griežas, tad tas ir atrasts. Aleksa piesakās uzreiz meklēt vēju, rokas stiepj arī citi, bet pārsteigums ir kociņi ar krāsainām papīra lentītēm. Vai lentītes kustas, jautā darba autore? Bērni ar aizrautību meklē, vietas, kur vējš spēlējas ar lentām. Pārējiem bērniem tiek burbuļi, jo tie arī prot lidināties gaisā vietās kurās ir vējš. Burbuļus prot pūst visi, tie rada ne tikai pozitīvas emocijas un prieku, bet arī veicina pareizu elpošanu. Vērojuma beigās, darba autore jautā vai ar dzirnaviņām noķērām vēju? Noķērām, atbild vairums bērnu. Ar lentītēm? Arī noķērām? Burbuļiem? Burbuļi paši lidinājās vējā, bet citi krita lejā, jo tajā brīdī vēja nebija. Atkārtojām, kur vel redzējām vēju.

Izskatņā dodamies uzzīmēt savas izjūtas par vēju (skat.19.att.).

19.attēls.

Krāsainās lentītes pie trepēm, zīmēja Kristiāns.

Secinājumi: Bērni ļoti uzmanīgi klausījās dzejoli. Sarunas par vēju izvērtās jautras, bet tajā pašā laikā darba autore secina, ka līdz šim maz kas līdzīgs ir darīts. Varēja manīt pieredzes trūkumu tieši vērošanas prasmē. It kā visi zina, kas ir vējš, tajā pašā laikā bērni nespēj to fiksēt, ieraudzīt. Tādēļ darba autore secina, ka šādi dabas vērojumi ir jāorganizē biežāk, tādejādi veicinot paradumu ievērot, pievērst uzmanību dažādām niansēm. Piemēram, vērojot attēlu, bērni nevarēja uzreiz pateikt, vai attēlā ir vējš vai nav. Trūkst šādas, domāšanas, apspriešanas pieredzes.

Darbības laukā, arī varēja vērot, ka grūti pašiem atrast atbildi, vai vējš ir kokos vai nav? Tikai pieaugušā mudināti, bērni pievērsa uzmanību koku zariem. Tas apstiprina jau teorētiskajā daļā pieminēto faktu, ka svarīga ir pieaugušā pamudinājums pievērst uzmanību kādai parādībai vai objektam. Tālāk jau lidojošais maisiņš tika pamanīts, saistībā ar vēju. Rotaļas ar vēja ķērājiem, protams, sagādāja lielu prieku, kas izskaidrojams ar to, ka rotaļa vispār ir bērna darbības neatņemama sastāvdaļa, kā arī ar radušos ziņkāri, kas vērojumus ir ļoti apsveicama.

Apkopojot 3. vērojuma gaitu, darba autore vēroja vai bērniem piemīt prasme novērot dabas parādību. To atspoguļoju tabulā (skat.17.tab).

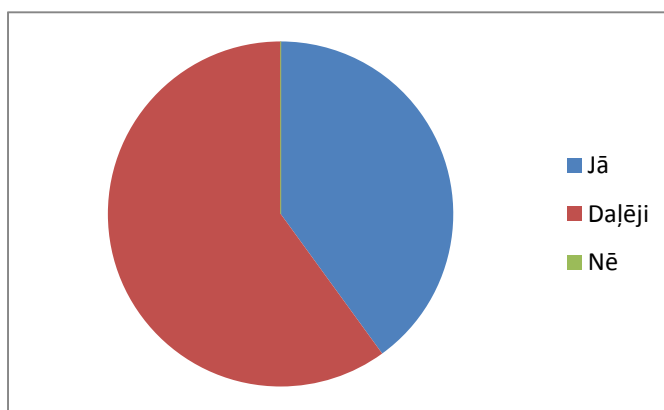
20.tabula. Izvirzīto kritēriju atspoguļojums 3. vērojuma laikā.

Bērna vārds	Izvirzītais kritērijs
Samanta	Daļēji
Anna	Daļēji
Daniela	Jā
Zlata	Daļēji
Emīlija	Daļēji
Roberts	Jā
Anete	Jā
Gatis	Daļēji
Kristiāns	Jā
Ralfs	Jā
Dominiks	Jā
Egīls	Daļēji
Adrians	Jā
Aleksa	Jā
Keita	Jā

Vērtējumu skaidrojums:

- Jā – Bērns pats ir ieinteresēts dotajās darbībās. Pats pievērš uzmanību dotajām dabas parādībām, īpašībām un objektiem.
- Daļēji – Bērns iesaistās vērojumā vai darbībās, ja pieaugušais vērš uzmanību, jautā, rosina uz darbībām.
- Nē – Bērns neizrāda interesi par dabas parādībām, vērojumiem, objektiem arī pēc pieaugušā rosinājuma.

21.attēls. 3.vērojuma rezultātu apkopojums.

Apkopojot trešā vērojuma rezultātus, darba autore secina, ka bērnu, kuri paši spēj uzreiz novērot dabas parādību 40%, turpretī lielākā daļa, 60% ir bērnu, kuriem ir nepieciešams uzdot uzvedinošus jautājumus. Savukārt, priecē fakts, ka neieinteresēto bērnu šajā vērojumā nav.

Īslaicīgs vērojums Nr. 4

Skaņu pasaule.

- **Mērķis** – Sekmēt sensorās uztveres attīstību, klausoties dabas skaņās;
- **Uzdevumi:**

Veicināt uzmanības noturību, klausoties dabas skaņās.

Sekmēt dzirdes atmiņas attīstību.

Rosināt atdarināt dabā dzirdētās skaņas.

- **Izmantotās metodes** – klausīšanās uzdevums, jautājumi, atbildes, uzskates līdzekļu izmantošana, praktiskā darbība.
- **Darba forma** – darbs ar visu grupu.
- **Vērojuma apraksts.**

Darba autore aicina bērnus apsēsties uz paklāja, aiztaisīt ciet acis un paklausīties kādas skaņas mēs varam saklausīt. Pēc minūtes, atveram acis un pa kārtai izstāstam ko saklausījām. Samanta stāsta, ka dzirdējusi kā auklīte traukus skandina, Roberts dzirdēja laukā mašīnu, tam piekrīt arī Adrians, bet Aleksa dzirdēja, ka kaut kur runāja cilvēki, Keita saka, ka lampa dūc.

Vai mēs varam skaņas radīt arī paši? Darba autore aicina vienam bērnam iznākt priekšā un aizgriezties, lai nevar redzēt. Bērni izvēlas kādu skaņu radīt. Pirmais priekšā iznāk Dominiks, bērni izvēlas papīru, ko saburzīt. Dominiks atminēja. Tālāk iznāk Roberts, bērni izlemj ņemt akmeņus un tos pasist vienam pret otru, Robertam uzreiz neizdodas atminēt, bet kāds pateica priekšā. Keita uzminēja ūdens pārliešanu no krūzītes krūzītē, Anete atminēja lapu čaboņu, Danielai neizdevās atminēt maisiņa burzīšanu. Kristiāns neatminēja kluču

kraušanu, Egīls atminēja zvaniņu skaņu. Rotaļa izdevās aizraujoša un jautra. Darba autore aicina uzzīmēt skaņu karti, aicinot bērnus atcerēties kādas skaņas mēs grupā dzirdējām.

Darba autore aicina bērnus doties laukā un paklausīties kādas skaņas var dzirdēt pie dabas. Laukā apstājamies pie vārtiem, aiztaisām acis un klausāmies. Keita sauc, ka dzirdot mašīnu, kas izbrauc caur pelķi, tam pievienojas Samanta. Roberts dzird kā vārna ķērc. Daniela izdzirdēja tālumā suņa rejas, Emīlija iekāpa lapu kaudzē, darba autore aicina visus ieklausīties kā čab lapas zem kājām. Te lēnām sāk pilināt lietus lāses un varam paklausīties vai tās arī skan. Darba autore aicina bērnus doties iekšā un papildināt skaņu karti, atceroties, ko saklausījām laukā.

Secinājumi: Apkopojot 4. vērojuma gaitu, darba autore vēroja vai bērniem piemīt izziņas interese klausīties dabas skaņās. To atspoguļoju tabulā (skat.23.tab).

22.tabula. Izvirzīto kritēriju atspoguļojums 4. Vērojuma laikā.

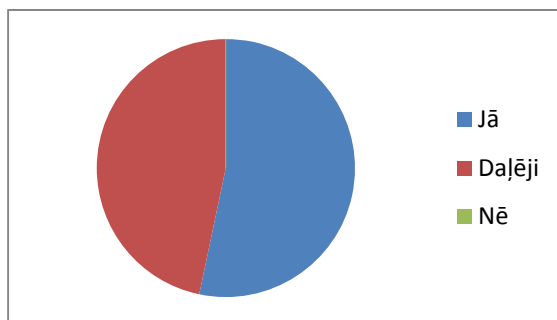
Bērna vārds	Izvirzītais kritērijs
	Saklausīta skaņas dabā.
Samanta	Jā
Anna	Daļēji
Daniela	Daļēji
Zlata	Jā
Emīlija	Daļēji
Roberts	Jā
Anete	Jā
Gatis	Daļēji
Kristiāns	Daļēji
Ralfs	Jā
Dominiks	Jā
Egīls	Daļēji
Adriāns	Daļēji
Aleksa	Jā
Keita	Jā

Vērtējumu skaidrojums:

- Jā – Bērns pats ir ieinteresēts dotajās darbībās. Pats pievērš uzmanību dotajām dabas parādībām, īpašībām un objektiem.

- Daļēji – Bērns iesaistās vērojumā vai darbībās, ja pieaugušais vērš uzmanību, jautā, rosina uz darbībām.
- Nē – Bērns neizrāda interesi par dabas parādībām, vērojumiem, objektiem arī pēc pieaugušā rosinājuma.

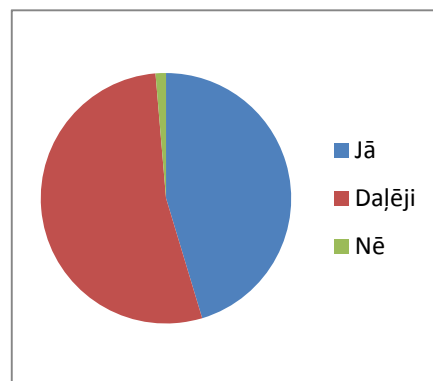
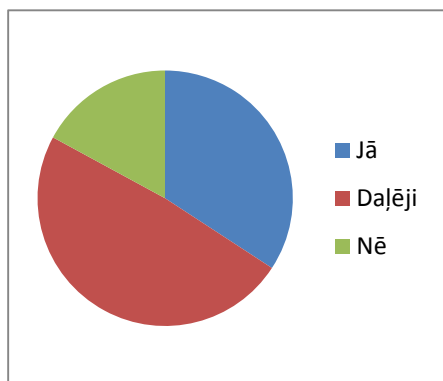
23.attēls. 4.vērojuma rezultātu apkopojums.

Apkopojot ceturrtā vērojuma rezultātus, darba autore secina, ka bērnu, kuri paši saklausa skaņas ir 53%, turpretī 47% ir bērnu, kuriem ir nepieciešams uzdot uzvedinošus jautājumus. Savukārt, priecē fakts, ka jau otrajā vērojumā nav bērnu, kas nav ieinteresēti.

Vērojumu kopējie secinājumi: Analizējot vērojumu gaitu un darbu, darba autore secina, ka bērni, kuri jau sākotnēji izrādīja iniciatīvu vērojumos un darbībās – Keita, Samanta, Daniela, Anete, Aleksa, Roberts arī turpmāk organizētajos vērojumos turpināja to darīt. Bērni, kuriem vienmēr bija nepieciešamība palīdzība, rosinoša ievirze vai uzvedinoši jautājumi – Ralfs, Adrians, Zlata, Kristiāns, Emīlija, Gatis no pieaugušā puses sāka izrādīt lielāku iniciatīvu, izrādīja interesi par notiekošo. Vislielāko gandarījumu sagādāja Dominika pārmaiņas, zēns izrādīja interesi, vēlējās piedalīties vērojumos, tomēr saskarsmes problēmas joprojām ir manāmas. Darba autore uzskata, ka regulāri organizēti vērojumi sekmē izziņas intereses veidošanos (skat24.,25 att.).

24.attēls. Sākotnējo vērojumu rezultātu apkopojums. 25.attēls. Vērojumu rezultātu apkopojums.

Apkopojot iegūtos rezultātus, darba autore secina, ka bērni ar vērtējumu „Jā”, kas nozīmē, ka bērni pēc paša iniciatīvas iesaistās dažāda veida aktivitātēs sākotnēji ieņēma 34% no kopējā skaita, bet vērojumu beigās 45%. Tas norāda uz to, ka vērojumu organizēšana dabā ir veicinājusi izziņas aktivitāti. Bērni, kuru vērtējums tika vērtēts ar „Daļēji”, kas nozīmē, ka aktīvai līdzdarbībai nepieciešama pieaugušā palīdzība sākotnēji sastādīja 49%, bet vērojumu izskaņā 53%, pieaugums izskaidrojams ar to, ka samazinājies to bērnu skaits, kurus grūti ieinteresēt vērojumos, tādi vērojumus noslēdzot ir tikai 1%, ņemot vērā sākotnējo rezultātu 17% , pēc darba autores domām ir ļoti progresīvi.

Vērojumu organizēšana darba autorei atklāja iespējas kā ieinteresēt bērnus izzināt apkārtējo pasauli dabā. Balstoties uz pētījumu, darba autore izstrādāja ieteikumus pedagogiem izziņas interešu sekmēšanai bērniem, veicot vērojumus dabā.

2.3. Ieteikumi pedagogiem izziņas interešu sekmēšanai vērojumos dabā

Veiksmīgai izziņas interešu sekmēšanai vērojumos dabā, darba autore pedagogiem iesaka:

- ņemt vērā teorētisko un psiholoģisko bāzi, kas nosaka bērna personības vajadzības un to attīstību veselumā;
- vērst uzmanību uz visām bērnam svarīgām jomām – fizisko ES, sociālo Es, garīgo Es, emocionālo un intelektuālo, kognitīvo Es jomu, kas ir pamatā bērna veiksmīgai attīstībai;
- pārzināt vecumposmam atbilstošas attīstības pakāpes, lai izvirzītu piemērotus mērķus un uzdevumus, tiem jābalstās uz bērnu pieredzi un jau esošām zināšanām, tās mērķtiecīgi papildinot, virzībā uz tuvāko attīstības fāzi;
- atcerēties, ka daba ir vispiemērotākā vide, kurā bērnam ir iespēja attīstīties kopveselumā;
- plānojot vērojumus dabā, jāparedz vērojuma apjoms, vai tas būs ilgstošs vai īslaicīgs, atbilstoši izvēlei jāparedz laiks, apjoms, vieta;
- organizējot vērojumus dabā, jāņem vērā mērķtiecīgu plānošanu, tajā paredzot – ievadu, kas ir vērojuma ievirzītājs, metodes, kuras tiks izmantotas vērojumā, nepieciešamie materiāli, uzskates līdzekļi, jā sagatavo citi materiāli, kā arī jāparedz kādā veidā iegūtā pieredze tiks fiksēta;
- organizējot vairākus vērojumus, jāparedz to dažādība, lai izziņas procesi tiktu veicināti caur dažādām dabas formām (dabas parādības, objekti, dzīvā daba, augi, materiāli utt);
- lai veicinātu domāšanas attīstību, kas ir ļoti svarīgi, jāuzdod atklātie jautājumi, jāļauj bērniem padomāt un tikai tad gaidīt atbildi, domāšanas veicināšana ir ļoti būtisks process, jo tās pamatā veidojas spriest spēja, uzdrošināšanās izteikt savu viedokli, risināt problēmas visā tālākā bērna nākotnē;
- vērojumā, ņemot vērā šo vecumposmu, darba autore iesaka iekļaut rotaļu, caur kuru tāpat var realizēt visus izvirzītos uzdevumus; tā sekmē pozitīvu emociju veidošanos un arī pozitīvas attieksmes veidošanos, rotaļas palīdz pievērst uzmanību un palīdzēt iekļauties nodarbībā tiem bērniem, kuriem ir uzmanības nenoturība vai grūtības saskarsmē;

- vērojumam jābūt interesantam, šajā vecumposmā aktīvu sadarbību no bērniem var izraisīt interese, tā veido pozitīvas emocijas saistībā ar izziņas darbību; veidojas vēlme noskaidrot, piedzīvot nezināmo, nesaprasto;
- lai sekmētu izziņas interesi, pedagogam jāzina, ka tā sākas ar visbērnišķīgāko ziņkāri, kas sevī ietver interesi par kādu objektu, parādību, ziņkāre pāriet zinātkārē, kas savukārt sevī ietver izbrīnu, jautājumus, domāšanu, tieksmi uzzināt ko jaunu, tikai pēc tam veidojas izziņas interese, ko raksturo problēmjaudājumi, cēloņsakarības, būtības un prasmes meklēšana;
- visbeidzot pedagogam jāņem vērā, ka bērni mācās un ņem piemēru no pieaugušā, tādēļ pedagogam pašam jārāda piemērs gan attieksmē pret dabu un darbībām tajā, gan jābūt pozitīvi noskaņotam un ieinteresētam uz sadarbību ar bērniem.

Secinājumi

1. Apkopojot un analizējot pedagogu, psihologu un filozofu teorētiskās atziņas par bērnu izziņas interesēm, izziņas attīstību vecuma posmā no trīs līdz četri gadi, darba autore secina, ka izziņas process sevī ietver - domāšanu, sajūtas, uztveri un atmiņu. Vēlme izziņāt sākas agrā bērnībā, kur arī meklējams izziņas intereses pirmsākums kā bērna ziņkāre par apkārtējo vidi. Katram bērnam ir savs ģenētiskais mantojums, spējas, kuras nosaka individuālu attīstības ātrumu. Tomēr kopumā pastāv pētījumi, pedagogu un psihologu vērojumus, kuri fiksē konkrētu attīstības pakāpi, diapazonu, kas raksturo katram vecumposmam atbilstošu attīstības rādītājus visos izziņas procesos. Organizējot pedagoģisko procesu jāņem vērā virkne nosacījumu kā, piemēram, bērnu individuālo attīstības pakāpi vai līmeni, intereses, vajadzības, motivācija, mērķus uc.

2. Iepazīstoties ar pedagoģisko, psiholoģisko un filozofisko literatūru dabas nozīmes bērnu attīstības sekmēšanā darba autore secina, ka daba veicina bērna attīstību visās attīstības jomās: garīgajā, sociālajā, fiziskajā, emocionālajā un protams arī intelektuālajā jomā. Par to liecina dažādu autoru atziņas un pētījumi, kuri uzsver arī ekoloģiskās audzināšanas nozīmīgumu mūsdienu pasaulē.

3. Analizējot teorētisko literatūru par tēmu – vērojumi kā veicināšanas līdzeklis izziņas sekmēšanai, darba autore secina to nozīmību dažādos laikmetos. Dabas vērojums ir attīstības sekmētājs gan kā bērna pašattīstības komponente, gan pedagoģiskā procesa organizēta darbība, kas noteikti sekmē izziņas intereses.

4. Pētījuma gaitā, praktiski organizējot vērojumus dabā, konstatēju, ka bērnu lielākā daļa caur pieaugušā rosinājumu ir ļoti ieinteresēti darbībām dabā. Sākotnējais bērnu vērojums un raksturojums liecināja par to, ka pastāv bērni, kuri tomēr nevēlas iesaistīties, ir zems pašvērtējums. Darba autore secina, ka būtiska ir pedagoga pozitīva attieksme pret šiem bērniem, kā arī personīgi vērstu atklātu jautājumu uzdošana, tādejādi iesaistot visus bērnus pedagoģiskajā procesā. Par to liecina arī pētījuma rezultāti (skat. 25.,26. Att.), kuri parāda, ka vērojumus beidzot, bērnu, kuri bija neieinteresēti sastādīja tikai 1%, bet sākuma rādītājs bija 17%.

5. Darba autore konstatēja, ka organizējot vērojumus dabā, bērni caur emocijām, interesi par nezināmo, vēlmi piedalīties, praktiski darboties kļūst atvērtāki, uz sadarbību vērsti, kas ļauj pedagogam palīdzēt sekmēt interesi izziņas procesos.

Tas liecina par to, ka darba autores izvirzītā hipotēze - vērojumi dabā sekmēs trīs līdz četrus gadu vecu bērnu izziņas intereses, ja pedagogs zinās bērnu vecumposmu izziņas interešu attīstības likumsakarības; izvēlēsies pedagoģisko procesu organizēt atbilstoši bērnu interesēm, vajadzībām, pieredzei brīvā dabā; tiks organizēta izziņu sekmējoša pedagoģiskā pieeja – ir apstiprinājusies.

Literatūras saraksts

1. Амоношвили, Ш., А., (1998) *Школа жизни*. Москва: Издательский дом АМОНОШВИЛИ, 141 с.
2. Āboltiņa, L., Bula-Biteniece, I., Gorjačkina, S., Jurisone, B., Silova, M., Strazdiņa, M., Tempelfelde, I., *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma*. http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/pirmssk_izgl_mac_programma.pdf (Skatīts 30.10.2012)
3. Башаева, Т., В., (1998) *Развитие детского восприятия формы, цвета, звука*. Ярославль: Академия развития, 237 с.
4. Bentham, P., *Kindergarten Lessons with Patricia Bentham*. http://www.kindergarten-lessons.com/about_me.html (Skatīts 24.11.2012)
5. Čehloja, Z., (2002) *Izziņas aktivitāte mācībās*. RaKa, 136 lpp.
6. Emma, *Enviroschool natural resources*. <http://www.my-child.co.nz/blog/enviroschool-natural-resources-vs-plastic/> (Skatīts 22.11.2012)
7. Fišers, R., (2005) *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa, 325 lpp.
8. Freiberga, I., Priede, L. (2007) *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: SIA Izglītības solī, 178 lpp.
9. Green Hearts, *Nature Play*. http://www.education.com/activity/preschool+kindergarten/nature-activities/http://www.greenheartsinc.org/Nature_Preschools.html (Skatīts 23.11.2012)
10. Handler D., Epstein, Ann., S., *Nature Education in Preschool*. http://www.highscope.org/file/NewsandInformation/Extensions/Ext_Vol25No2_low.pdf (Skatīts 22.11.2012)
11. Иванова, А., И., (2004) *Экологические наблюдения и эксперименты в детском саду*. Москва: ТЦ Сфера, 227 с.
12. Каменева, Л., Матвеева, Мансццова, Л., (1987) *Kā iepazīstināt bērnus ar dabu*. Rīga: Zvaigzne, 200 с.
13. Karule V., *Nodarbības brīvā dabā uzlabo bērna attīstību*. <http://lat.gorod.lv/zinas/155776> (Skatīts 19.11.2012)

14. Lieģeniece, D., (1992) *Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 130 lpp.
15. Lieģeniece, D., (1992) *Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 130 lpp.
16. Miller, D., L., Tichota, K., White, J., *Young Children Learn Through Authentic Play in a Nature Explore Classroom*.
<http://www.dimensionsfoundation.org/research/authenticplay.pdf> (Skatīts 23.11.2012)
17. Николаева, С., Н., (2002) *Теория и методика экологического образования детей*. Москва: Академия, 321 с.
18. Nīkiforovs, O., (2007) *Psiholoģija pedagogam*. R.: SIA Izglītības soli, 368 lpp.
19. Поддяков, Н., Н., Николаева, С., Н., Сохина, А., Ф., (1988) *Умственное воспитание детей дошкольного возраста*. Москва: Просвещение, 192 с.
20. Prelgauska, DZ., (1999) *Spēles, novērojumi, eksperimenti*. Rīga: SIA Izglītības soli, 72 lpp
21. Priede, L., (2000) *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: SIA Izglītības soli, 75 lpp.
22. Progressiv Early Childhood Education, *Use of natural materials inside the classroom*. <http://progressiveearlychildhoodeducation.blogspot.com/2010/12/point-preschool-use-of-natural.html> (Skatīts 23.11.2012)
23. Puškarevs, I., Golubova, A., (1999) *Bērņa attīstība*. L.: Lielvārds, 119 lpp.
24. Rozentāle, D., *Mācām bērnam dzīvot zaļi*. <http://www.mansmazais.lv/article/176334/> (Skatīts 19.11.2012)
25. Снайдер, М., Снайдер, Р., Снайдер, Р.-Йр., (1994) *Ребенок как личность*. Москва: Смысл, 232 с.
26. Steiner Waldorf Schools Fellowship, *The Early Years in Steiner Waldorf Education*. <http://www.steinerwaldorf.org/earlyyears.htm> (Skatīts 23.11.2012)
27. Svence, G., (1999) *Attīstības psiholoģija*. Zvaigzne ABC, 149 lpp.
28. Špona, A., (2001) *Audzinašanas teorija un prakse*. Rīga: RaKa, 162 lpp.
29. The North American Association for Environmental Education, *Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence*.
<http://resources.spaces3.com/c518d93d-d91c-4358-ae5e-b09d493af3f4.pdf> (Skatīts 22.11.2012)
30. Выготский Л., С., (2005) *Психология развития ребенка*. Москва: ЭКСМО, 507 с.

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs izstrādāts

RPIVA _____

(fakultāte / nodaļa)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20____.gada _____

sēdē, protokola Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)